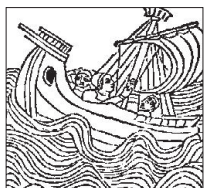

Újpesti

Helytörténeti
Értesítő

2022. szeptember
XXIX. évfolyam 3. szám

A vén folyó tette a dolgát. A tímárok és a cserzővargák alaposan kihasználták a víz állandó sodrását, és a keletkező hullámok rezignáltan mosták Újmegyert minden szennyesét. Wolfner Gyula, testvéröccsével Lajossal, épp ebben látta meg a lehetőséget. Kutyabőrrel ugyan nem rendelkeztek, bárányirhával és szattyánnal annál inkább. A parton felállított kisipari gyapjúmosójuk és kikészítőüzemük jól jövedelmezett. A környékbeli pácolók, a bőrfestők és szíjgyártók gyakran látták, ahogy az idősebb Wolfner vásárra viszi a bőrét. Nemcsak a bőrét, családja jövőjét is, ami akkor úgy tűnt, örökre bőrbe van kötve. Mire a hegyközségből nagyközség lett, a fivérek már saját hajóval szállították külföldre finoman kidolgozott termékeiket.

Lajos honvédként harcolt a szabadságharcban, cseppet sem féltette a bőrét. Nem csupán magyar honfi, hanem a településének bőséggel adományozó gyáros vált belőle, akinek a város díszpolgári címet, a király – újpesti előnévvel – magyar nemességet adományozott. Fiai, Tivadar és az ifjabb Gyula nem érzékelték időben, hogy fecseg a felszín, hallgat a mély. Tivadar külföldön tanult tovább. Visszatérve Újpest, később Budapest, majd az országgyűlés képviselőjeként lobbizott a fejlesztések érdekében. Az uralkodó őt és utódait bárói címmel tüntette ki. A bőrgyár méltóságteljesen terpeszkedett a város peremén. Az ifjabb Gyula gazdasági akadémiát végzett és részvénytársasággá fejlesztette a céget. Ám hét évvel később híres műgyűjteményét és őt magát is elsodorta a történelem. A bőrével fizetett. □ *Barta Flóra*

A Wolfner család és Újpest

„Azt hisszük alig van komolyan gondolkozó ember Újpesten, aki ne örülne annak, hogy a jövő országgyűlési cikluson bennünket a községi beléttel teljesen összeforrt, minden ízében magyar Wolfner Tivadar fog képviselni. Erre nagy szüksége van Újpestnek, de Rákospalotának is.” (Közérdek, 1896. augusztus 16.)

„Wolfner (sic!) kalapok. Szűcs Emil újpesti kalaposmester igen jó ötletre jutott. Csinos és díszes kalapokat hozott forgalomba, melyeknek belső bélésén Wolfner Tivadar képviselőnk arczképe és saját kezű névalírása van. Számos újpesti lakos viseli már e csinos új kalapokat, melyek nevezett kalapos mesternél kaphatók.” (Közérdek, 1896. november 1.)

„Újpest r.t. város képviselőtestületének rendkívüli közgyűlése újpesti Wolfner Lajos díszpolgár elhunyt felett. [...] Újpest város tanácsa mély megilletődéssel veszi tudomásul [...] a város jótékonyágáról ismeretes díszpolgárának, a község több éven át volt törvénybírájának és legöregebb polgárának elhalálását, aki évtizedeken át résztvett a város közéleti mozgalmában, közgazdasági tevékenységével a gyáripar meghonosításával vetette meg városunk naggyá fejlődésének első alapjait, és elhatározza: [...] az elhunyt érdemeinek megörökítésül »újpesti Wolfner Lajos alapítvány« címen 5000 koronás alapítványt tesz, melynek kamatait évenként önhibáján kívül elszegényedett iparosok felsegítésére fordítja; ennek fedezetéül évenként 200 koronát a város költségvetésébe állandóan felvenni rendel és az alapítólevél megszerkesztésével és a jóváhagyás kinyerésével a városi tanácsot megbízza.” (Újpest és Vidéke, 1912. március 31.)

„Igen kedves és szép kitüntetés érte a Wolfner gyár egyik régi, derék munkását, Bottlik Béla tímárt. Huszonöt éve, hogy a gyárban mint szorgalmas munkás dolgozik és buzgó ügyes tagja a gyári tűzoltóságnak. Ennek elismerendő kitüntetéséül a király őfelsége »Díszéremmel« tüntette ki Bottlik Bélát [...]. Az ünnepség istentisztelettel kezdődött de. 9 órakor a róm. kath. templomban. Ezután a

Wolfner gyár udvarán díszgyakorlat volt, melyen résztvettek az újpesti városi és önkéntes tűzoltók, a Jutá-, Pamut-, Csavar- és Mauthner gyár tűzoltói; a díszgyakorlatot Ondódy Pál főv. tűzoltóparancsnok vezette. A díszgyakorlat után Dr. Miklós Antal h. polgármester és Wolfner Gyula gyáros szép beszédet intézett a kitüntetethez; majd Kállay Imre központi bpesti tűzoltó főparancsnok beszélt. Jelen voltak még Wolfner György és József gyárosok. Az ünnepély után bankett volt a Grósz-féle nagy hajóállomási vendéglőben; a 200 terítékű bankettet a Wolfner cég adta a kitüntetett tiszteletére.” (Újpest és Vidéke, 1912. június 30.)

„Wolfner Tivadar népkonyhája. Értesülésünk szerint Wolfner Tivadar népkonyhája a Váci út és József utca sarkán, november elején megnyílik és állandóan, naponta 1000 embernek ad majd ingyen ebédet.” (Újpesti Napló, 1914. november 1.)

„Wolfner-gyári munkások a háború tartama alatt keresetük egy részét a háború által bármily vonatkozásban sújtott újpesti polgártársaik nyomorának enyhítésére szánták. A hetenként folyó gyűjtés eddig összesen 10.500 koronát eredményezett, amelyből az itteni Polgári Segítő Bizottságnak a tegnap átutalt 500 koronával együtt 7000 korona jutott, míg 1000 korona az újpesti hadikórház céljaira bocsájtott rendelkezésre, hogy abból a műtétet szenvedett sebesültek gyógyászati segéd-eszközökhöz (múláb, műkéz, stb.) jussanak, és továbbá a felgyógyult és lakóhelyükre szabadságoltattak felruháztassanak és a szükségeshez képest segélyeztessenek, vagy pedig fürdőket vehessenek igénybe. A négy hitfelekezet lelkészének 500-500, tehát összesen 2000 korona küldetett a hitfelekezetéhez tartozó hadba vonultak, vagy a háború folytán egyébként sújtottak segélyezésére. Végül 500 koronát dr. Berecz Gyula királyi tanfelügyelő kapott azon kéréssel, hogy ezen összegből azon szegény gyermekek, akik otthon ahhoz nem jutnának, az előadás megkezdése előtt meleg tejet, illetőleg reggelit, vagy pedig uzsonnát kapjanak.” (Újpesti Napló, 1914. november 8.)

(Összeállította: Szöllősy Marianne)

Az Újpesti Helytörténeti
Alapítvány lapja

Alapító szerkesztő:
KADLECOVITS GÉZA

A szerkesztőbizottság elnöke:
HIRMANN LÁSZLÓ

A szerkesztőbizottság
tiszteletbeli elnöke:
DR. SIPOS LAJOS

A szerkesztőbizottság tagjai:
DR. HOLLÓSI ANTAL
DR. KÖRÖS ANDRÁS
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Szerkesztő:
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Munkatársak:
IVÁNYI JÁNOS
KRIZSÁN SÁNDOR
LŐRINCZ RÓBERT
SZÖLLŐSY MARIANNE

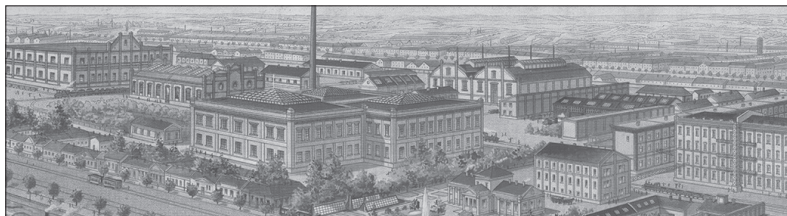
Számunk szerzői:
DR. BARTA FLÓRA fordító
FORGÁCS ANDRÁS okl. gépészmérnök
HIRMANN LÁSZLÓ tanár,
gimnázium-igazgató
DR. HOLLÓSI ANTAL sebészfőorvos,
ny. orvos igazgató
KÖRÖSNÉ DR. MIKIS MÁRTA
ny. tudományos munkatárs (OFI)
KRIZSÁN SÁNDOR gyűjteménykezelő
LADÁNYI JÁNOS szociológus
LŐRINCZ RÓBERT könyvtáros,
könyvtárigazgató
SZÖLLŐSY MARIANNE helytörténeti-
gyűjtemény-vezető
DR. TÓSZEGI ZSUZSANNA
c. egyetemi docens (ELTE)

Kiadja: Újpest Önkormányzata
Műszaki szerkesztő:
GELLÉRT KATALIN
Nyomdai kivitelezés:
SPÁCIUM BT.
Felelős vezető: KOÓS GÁBOR

Újpesti

Helytörténeti
Értesítő

2022. szeptember
XXIX. évfolyam 3. szám

A Wolfner Gyula és Társa Bőr- Gépszűj és Cipőgyár látványterve (részlet) (Forrás: Budapest Főváros Levéltára)

1	BARTA FLÓRA <i>Bőrgyári capriccio</i>
2	A Wolfner család és Újpest Összeállította SZÖLLŐSY MARIANNE
	Tanulmány
4	TÓSZEGI ZSUZSANNA <i>Az újpesti Wolfnerek bárom nemzedéke. Az első generáció</i>
7	SZÖLLŐSY MARIANNE <i>25 éves az Újpesti Városvédő Egyesület, 7. rész</i>
	Közlemények
10	KÖRÖSNÉ DR. MIKIS MÁRTA <i>„A reklám alapja az állandó feltűnő hirdetés”. Újpest élete a hirdetések tükrében, 1. rész</i>
12	LŐRINCZ RÓBERT <i>Újpesti Olvasókör (1882–1891)</i>
15	KRIZSÁN SÁNDOR <i>Az 55-ös villamos története</i>
18	FORGÁCS ANDRÁS <i>Kozma László, a drámai sorsú mérnökzseni</i>
21	DR. HOLLÓSI ANTAL <i>Dr. Dér György, az otthoni gyógyulás híve</i>
23	LADÁNYI JÁNOS <i>„És mondd el fiaidnak!”</i>
	Híres újpestiek
25	HIRMANN LÁSZLÓ <i>Varga Ferenc</i>
	Interjú
29	SZÖLLŐSY MARIANNE <i>Az „UTE szíve”</i>
32	Helytörténeti hírek

Az újpesti Wolfnerek három nemzedéke

Az első generáció

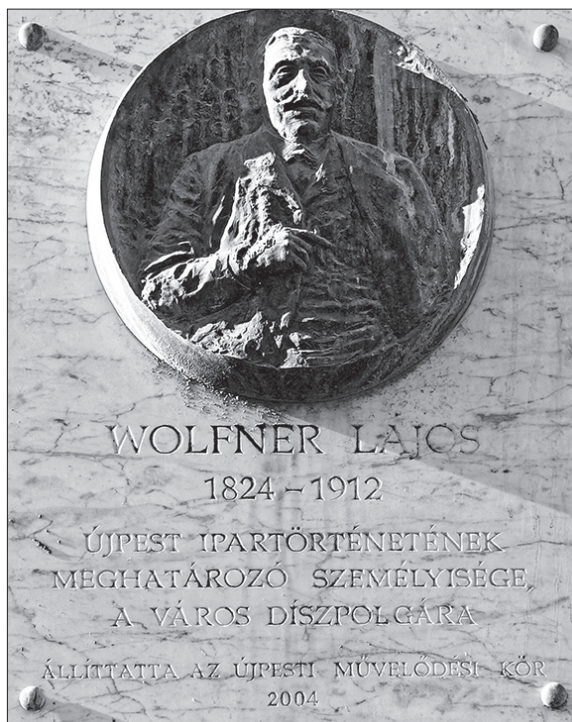
A Wolfner család nevével fémjelzett bőrgyár története az 1840-es évektől kezdve egy évszázadot ível át, a szerény egyéni cég alapításától a nagyvállalat 1948. évi államosításáig. Az újpesti gyár az egymást követő három nemzedék szakmai hozzáértésének, lankadatlan szorgalmának és kiváló üzleti érzékének köszönheti rendkívüli sikereit.

A gyáralapítók ismerték és ápolták a magyar bőrfeldolgozás sok évszázados hagyományait, de megérezve az új idők szavát, nem féltek a modernizálástól, a gépesítéstől, a nagyüzemi termelésre való áttéréstől. Az első nemzedék jó érzékel találta meg a főváros közelségében lévő telephelyet Újpesten, amelynek fejlődésével a gyár története szorosan egybeforrt. A család több tagja vállalt Újpesten, illetve a bőripari szakma köz-

életében fontos funkciókat. A második, majd főként a harmadik generáció már a magyar ipar fokozatosan bővülő külkereskedelmi világhálózatának kialakításában járt az élen.

A gyáros dinasztia kiemelkedő tagjai sokáig nem szűkölködtek elismerésekben: díszpolgárság, nemesi cím, majd az egyik ágon bárói rang – az Újpesthez mindvégig hűséges Wolfnerek így kerültek fokról fokra az ország legnagyobb vagyonnal bíró gazdasági elitjébe. A XX. század közepén azonban a családtagok üldöztetése, a holokauszt, majd az államosítás véglegesen lezárta a bámulatos sikereket hozó korszakot.

Háromrészes sorozatunkban a Wolfner család három generációját mutatjuk be. Az alapító atyák után a figyelmünk fókuszát főleg azokra irányítjuk, akik az újpesti üzemet nemcsak az ország egyik gyáróriásává, de nemzetközileg is ismert és elismert vállalatává tették.*

Wolfner Lajos emléktáblája Újpesten (A szerző felvétele)

Az első generáció

Wolfner Gyula nem egyedül települt át Csehországból Újpestre; két bátyja, Náthán és Zsigmond, majd öccse, Lajos is követte őt. A családnevükön soha nem változtattak, de egy idő után a keresztnévüket magyaros formában használták. Szüleiknek, Joseph Wolfnernek és Rosa Günsbergnek négy fia és két leánya született a csehországi Netraschitz-ban (Nedražice).

A források alapján az elsőszülött Náthán 1806-tól 1877-ig élt, felesége Rosa Wittelshofer volt. Az 1812-es születésű Zsigmond, a Wolfner-féle fakereskedő cég vezetője, 70 éves korában hunyt el. Feleségével, Pfeifer Annával (Nanett-tel) együtt a Salgótarjáni úti zsidó temető V. parcellájában temették el őket. Regina 1817-ben, Terezia néhány évvel később született, Reginának hat, Tereziának két gyermeke volt.

A gyáralapító

Az 1814-ben született, hazánkba az 1830-as években bevándorolt Wolfner Gyula 1835 körül telepedett le a későbbi Újpesten. Eleinte gyapjával és báránybőrrel kereskedett, majd a Duna vizét felhasználva gyapjúmosással is foglalkozott.

Gyula a születési nevén, Julius Wolfnerként jegyeztette be egyéni cégét, a források szerint 1835 és 1841 között. Dr. Tóth Béla szerint Gyula és akkori üzlettársa 1840. február 24-én kért engedélyt gyapjúmosó és tímárműhely létesítésére. Az 1840-es kezdés később a gyár hirdetéseiben is megjelent.

A kiegyezés után valóságos cégalapítási láz tört ki a tehetős üzletemberek között. Nem maradhatott ki ebből a konjunktúrából Wolfner Gyula sem – például aláírási joggal bíró vezetőségi tagja volt az 1867-ben alakult Luiza Gőzmalom Részvénytársulatnak.

Gyula határozott jellemű, erős ember volt, aki számos fontos testület tagjaként sokat tett a szakmáért és más közösségeért. Húsz évnél tovább volt a főváros képviselőtestületének, és még hosszabb ideig a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamarának a tagja. Ellátta a Pesti Zsidó Hitközség, a Chevra Kadisha, az árvaház és a siketnéma intézet mellett számos további jótékonyági egyesület vezetőségi tagságával járó feladatokat. Följegyezték róla, hogy miként hárított el egy előljáróságra szóló felkérést: ő nem tud beszélni. A tiltakozására a válasz: ez nem tesz semmit! Wolfner Gyula reagálása: van egy másik hibám is, hallgatni sem tudok!

A cégvezetéstől fokozatosan visszavonult gyáros a VII. kerület Károly körút 9. szám alatti lakásán hunyt el 1889. június 9-én. Örök nyughelye bátyja, Náthán mellett van a Salgótarjáni úti zsidó temető IV. parcellájában.

A dinasztia feje, Wolfner Lajos

Az 1824-ben született Lajos Magyarországon tanulta ki a tímármesterséget, majd bátyja újpesti kisüzemében kezdett dolgozni. Az új hazájáért és annak függetlenségéért lelkesedő ifjú 1848-ban tizedmagával bevonult a magyar szabadságharc újpesti honvédei közé. Később Újpest közéletében több fontos feladatot töltött be, évtizedeken át az előljáróság tagja volt, 16 évig törvénybíróként működött. A városért

tett elévülhetetlen szolgálataiért Újpest díszpolgárává választották.

A neve olyannyira összeforrt Újpest fejlesztésével, hogy a számára nemesi címet kérő miniszteri előterjesztésben Újpest alapítójaként említették. Lajos érdemeinek elismeréséül 1904-ben kapta meg a család az 'újpesti' nemesi előnevet.

Lajosnak és feleségének, Beimel Károlinának hét gyermeke született: József, Nándor, Ignác, Ilona, Sándor, Tivadar és Gyula – róluk még szó lesz sorozatunk következő részében.

Lajos 1897-ben mondott le fiai javára társtagi minőségéről és cégjegyzési jogsultságáról. 1912. március 23-án bekövetkezett halálakor a gyártelepen még állt az a kicsi faház, amelyben a Wolfner fivérek elkezdték újpesti tevékenységüket; de barátai szerint legtöbbször azt az érdemkeresztet becsülte, amelyet életmentőként kapott a királytól.

Wolfner Lajos feleségével közös sírban nyugszik a Salgótarjáni úti zsidó temetőben. Sírverse hűen tükrözi személyiségét: „Munkának, szeretetnek bajnoka nyugszik e sírban, / Hosszu életen át' áldás kutfeje volt. / Őt nem a munka, hanem munkáját ő nemesíté / S szerte szerették azt aki szeretni tudott. / Hálás hódolat őrzi nevét családja körében, / S mind aki ismerte, könyez az emberért.”.

A jótékony gyárosok

A maga korában a Wolfner gyár szokatlanul bőkezű szociális hálóval védte a munkásait. Betegsegélyző pénztár, munkás-segély alap, a tulajdonosok által fizetett balesetbiztosítás, a szegénysorsú munkások ingyenes tűzifával és ebéddel való ellátása – ez mind Gyula és Lajos felelősségteljes vezetői magatartásáról és emberbaráti érzéseiről tanúskodik.

A két fivér rendkívül nagyvonalú volt a jótékonyágban; jövedelmük tekintélyes részét fordították adományozásra. Nagy vagyona tettek szert, de soha nem feledték, hogy szegényen érkeztek Magyarországra.

Végrendeletében Gyula kilenc oldalon keresztül sorolta fel azokat a zsidó és keresztény jótékony egyesületeket, oktatási és kulturális intézményeket, amelyekre feltűnően sokat, összesen 41 ezer forintot hagyományozott. Leghűségesebb munkatársaira és az ápolóira

szintén jelentős összeget hagyott, vagyona fennmaradó részét testvérei leszármazottai között osztotta szét.

Lajos életéből egy szép példa: az újpesti reformátusok, akiknek templomuk még nem volt, hálával emlékeznek Wolfner Lajosra, mert az ő jóvoltából lett megszentelt harangjuk. Az istentiszteleteken sokáig az általa adományozott kis harang szólt, amely 1926-ban került át a „kegyelettel őrzött drága relikviák” közé.

A gyáralapítás utáni első évtizedek

Lajos jogilag 1855. január 1-én lett a „Julius Wolfner et Comp., nyilvános társaság” tagja. A Pesten kelt társasági szerződés szerint az aláírási joggal bíró társtagok: Wolfner Gyula és Wolfner Lajos nagykereskedők, címük: Pest, Országút 48. szám. dr. Tóth közlése szerint Gyula 29 000, Lajos 8 000 forinttal vett részt a cégben, amelynek tevékenysége „mindenfajta bőr, termék vételére és eladására, valamint bőrök gyártására terjed ki”. Lajos a gyártást irányította, a kereskedelmi ügyeket Gyula intézte. A kisüzem fokról fokra vált nagyvállalattá; üzleti kapcsolatai előbb Magyarország egész területére, majd azon túlra is kiterjedtek. Élénk kereskedelemet folytattak például a cári Oroszországgal – erről

tanúskodik a gyár orosz nyelvű felirattal ellátott egyik védjegye.

Termékeinek kifogástalan minősége révén, kormányhatósági engedéllyel a „Wolfner Gyula és társa bőr- és gyapjumasógyáros cég” már az 1880-as évek elején szerepelt „a magyar korona országai egyesített czimerének használatára jogosultak” között.

Sorra vezették be az új gyártási módszereket, eszközöket. 1880-ban újfajta, 6-9 hónapig tartó cserzési eljárásra tértek át, amelynek eredménye, az ún. „ülteteses” cipőtalp ellenálló lett, megfelelt a fokozott igénybevételnek. A gépek rohamos iramú terjedéséből adódó igények kiszolgálására bevezették a gépszíj-gyártást, modernizálták a gyapjúmosást, majd a bőrfestési, a cserzési és más eljárásokat.

1891-ben nagy feltűnést keltett, hogy a Wolfner gyárban, annak is az újonnan létesített hadfelszerelési üzemében alkalmazták az országban először az elektromos erőátvitelt, vagyis a villanyáramot a gépek meghajtására. Az új részleg a honvédség számára állította elő a bőrnemű felszereléseket.

1894-ben tragikus hír kapott szárnyra: három halálos áldozatot és sok sérültet követelő tűzvész pusztított a Wolfner gyárban, megsemmisítve az épületek és a berendezések nagy részét. A hatalmas pusztítás után a gyárat meglepően rövid idő alatt újjáépítették, és sikeresebb lett, mint előtte bármikor. E korszakra cikkünk folytatásában térünk vissza.

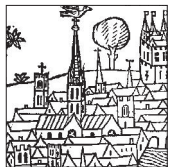
(Folytatjuk...)

A Wolfner gyár védjegye orosz felirattal (Központi Védjegy-Értesítő, 1914)

*Publikációnkban az alábbi források mellett főként a saját levéltári, illetve az egykori sajtóban folytatott kutatásokra támaszkodunk. A gyár múltját legelőször és legalaposabban dr. Tóth Béla dolgozta föl „A Wolfner Gyula és Társa Bőr-, Cipő- és Gépszíjgyár Rt. kialakulása és működése” című tanulmányában a Budapesti Bőripari Vállalat történetéről szóló, 1984-ben megjelent kötetben. A Wolfner családdal Hirman László több – például az „Újpest 1907-2007” című kötetben megjelent – publikációjában is foglalkozott. Horváth Hildának a műgyűjtő Wolfner Gyuláról írt tanulmánya a „Múlt és Jövő” 2013. 3. számában jelent meg. A család számos tagja a Salgótarjáni úti temetőben nyugszik, az adatok Tóth Vilmos könyvében olvashatók. Több életrajzi adat az anyakönyveket feldolgozó adatbázisokból származik.

25 éves az Újpesti Városvédő Egyesület, 7. rész

2019 őszi programjait a gyönyörűen felújított Gül Baba türbe megtekintésével kezdtük szeptember 14-én. Kiváló vezetés mellett sétáltunk e muszlim zarándokhelyen és múzeumban. Egyesületünk másik csapata Alsóbodokon tisztelgett Esterházy János politikus és Paulisz Boldizsár, az Esterházy mauzóleum létrehozójának emléke előtt az akkor felszentelt kápolnában. A Kulturális Örökség Napjain Balogh Ágnes, Balogh Zsuzsanna, Dávid Judit és Iványi János segédkeztek a programok sikerre vitelében. A hónap végén Ópusztaszeren emlékeztünk hazánk múltjára. A Feszty-körkép és a múzeum megtekintése után 3D-s filmben repültük át a magyar történelem évszázadait, majd a park rendezvényhelyszíneit látogattuk meg. Október elején szép kirándulásban volt részünk: Szigetváron bejártuk a török emlékparkot, a Zrínyi-várat, majd késő délután Pécsre érkeztünk. Szállodánk a főtér közelében kellemes esti sétára adott lehetőséget. Másnap délelőtt a Zsolnay Kulturális Negyedbe látogattunk, vezetéssel jártuk végig a keramikus család történetét bemutató kiállítást, a keramikakészítés látványbemutatóját, majd felkerestük a Zsolnay-mauzóleumot. Ezután az Almamelléki Kisvasúton zötyögtünk, és végül az ibafai pap pipagyűjteményét sem hagytuk ki.

Hagyományos ökumenikus megemlékezésünket az 1956-os forradalomról Lakitelken, a Népfőiskola kápolnájában tartottuk október 19-én. Emlékbeszédet Szunyoghy András Újpestért Díjas grafikusművész mondott. Az újpesti protestáns lelkészek közül körünkben volt Solymár Péter, Szigethy János, és Mészáros Kornél is. Délután a Népfőiskola létesítményeivel ismerkedtünk. Köszönet illeti dr. Kovács Ivánnét, Margitkát a szervezésért.

Mindenszentek előtt a Megyeri temetőben virágot és mécsest helyeztünk el a katonasírokon, koszorúzással emlékeztünk a II. világháború áldozataira. A megemlékezésen közreműködött a Civil Kórus. Köszönjük a

szervezésben nyújtott segítségét Hladony Sándornak és feleségének, Juditnak.

November elején kissé hűvös időben ismerkedtünk a a zugligeti felújított lóvasúti végállomással. Az állomás mellett kapott helyet a Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény kiállítása, ahol szeretettel fogadtak bennünket.

14-én került sor a Magyar Tudomány Napja alkalmából tartott megemlékezésünkre az újpesti akadémikusok emléktáblájánál, a BMSC Újpesti Műszaki Szakiskolában. A hónap végén kissé szeles, de szép napos időben látogattunk el a Mezőgazdasági Múzeumba. Vezetéssel tekintettük meg a magyar lótenyésztéssel és a díjnyertes vesenylő, Kincsem életével foglalkozó kiállítást. Felmásztunk az apostolok tornyába is, onnan gyönyörködtünk a környék panorámájában. A programot Hladony Sándorné, Jutkának köszönjük.

December 14-én az ünnepélyes évvárón került sor az Arany Horgony díjak átadására. Az elnökség előzetes egyetértésével dr. Kriska György egyetemi adjunktus, dr. Szilágyi István nyugalmazott vegyész-mérnök és Urbán Kornél nyugalmazott vezető műszaki oktató tagtársaink részesültek elismerésben.

Természetesen értékeltük az év eseményeit is. Malachowsky Imréné klubvezetőnek külön is megköszöntük kiváló munkáját. A változatos, érdekes programok nyomán jelentősen megnövekedett a rendszeres összejövetelen megjelenők száma. A tagság immár igazi klubbot alkotott. Dr. Hollósi Antal tag-

Bajvívás előtt Szigetvár várában

társunk segítségének köszönhetjük, hogy klubunk részére elnyertük az ingyenes helyiség-használati lehetőséget a Károlyi Kórház területén, ami rövid idő alatt igen népszerűvé vált.

Drexler Vajk karnagy sok türelemmel és munkával segíti Civil Kórusunk sikeres fellépéseit. A Könyves Kálmán Gimnáziumban tartott próbák közül egy sem maradt el 2019-ben! Repertoárjukon egyházi énekek, népdalok, műdalok, és musicalek szerepelnek, fellépéseiken az eseményeknek megfelelően válogatnak.

Megköszöntük dr. Nyárs Csabának és feleségének jelentős anyagi támogatásukat és Havran Györgynek többszöri, igen kedvező áron nyújtott nyomdai szolgáltatást. Végül kedves műsorral és kellemes beszélgetéssel zártuk az évet a Polgár Centrumban.

A 2020. esztendőt a Magyar Szecesszió Házában tett január végi látogatással kezdtük. Vezetőszöveg segítségével jártuk be a gazdag gyűjteménnyel rendelkező kiállítást. Gyönyörű bútorok, csillárok, érdekes használati tárgyak között barangoltunk. A szemlélődés után stílszerűen a kávéházban pihenhetett meg, aki egy jó kávéra, süteményre vágyott. A holokauszt emléknapja alkalmából az Erzsébetvárosi Zsidótörténeti Tárba látogattunk január 31-én. Az adatgazdag történeti visszatekintés során sok különlegességet tudtunk meg a zsidóság mindennapjairól is.

Február 8-án irodalmi klubdelutánon láttuk vendégül Rojkó Annamáriát és Jolsvai Andrást. Kellemes hangulatban beszélgettünk Annamária Prém Margit életéről szóló könyvről éppúgy, mint András újpesti élményeiről és a Nincsen számodra hely című új regényéről. A rendezvényre meghívtuk a Közművelődési Kör tagjait is.

Gyönyörű szecessziós bútorok és tárgyak között

Március 7-én tartottuk egyesületünk közgyűlését. Az éves munkaterv elfogadása után elindítottuk az Újpest Helytörténeti Alapítvány kezelésében és az Újpest Önkormányzata által támogatott Megyeri temetői harangláb projektet, illetve a készítőket, támogatókat nevének megőrzését szolgáló emléktábla kivitelezését is. Egyhangú döntéssel az egyesület hozzájárult, hogy a széleskörűen meghirdetett adománygyűjtő akció nyomán befolyó pénzüsszeget az alapítvány bankszámláján elkülönítve gyűjthesse. Egyesületünk az Újpesti Önkormányzat Civil pályázatán a harangláb emléktáblájának kivitelezéséhez nyert támogatást. A táblát Horváth Viktor kőfaragó-, sírköves mester 2021. május 3-ára elkészítette, és a Budapesti Temetkezési Intézet engedélye alapján helyezte el.

Március 10-én bekövetkezett a járványügyi veszélyhelyzet okozta kijárási tilalom, emiatt a további tervezett programjaink elmaradtak, illetve elhalasztottuk azokat. Március 15-én képviselőink részt vettek a szokásos, de ezúttal szűk körű megemlékezésen.

Hosszú idő telt el addig, míg újra találkozhattunk. A közösségi élet hiányát szabadtéri rendezvények szervezésével igyekeztünk enyhíteni. Szeptember 19-én a Kulturális Örökség Napjai keretében látogatást tettünk a zuglói japánkertben. A Varga Márton Kertészeti és Földmérési Szakképző Iskola tanárai és diákjai által gondozott parkban idegenvezetőnk lelkes szavai mellett kellemes élmény részesei lehettünk. Külön öröm volt újra találkozni, a séta mellett kicsit beszélgetni is.

Október elején városrészünkben két érdekességgel ismerkedtünk. Megtekintettük a szabadtéri tűzoltómúzeumot a Szent Imre utcában (kiváló vezetőnk Bérés Ferenc tűzoltó parancsnok volt), majd a „tűzoltás” után az újpesti gyártású „tüzesvízzel”, az Opera Gin Manufaktúrával ismerkedtünk, ahol megkóstoltuk különleges ízvilágú, nemzetközi aranyérmes italukat. A hónap közepén – az évben először! – autóbuszos kirándulásra indultunk Hollókőre. A gyönyörű, napsütéses, meleg időben csodásan éreztük magunkat a szüreti felvonuláson és kirakodóvásáron. Idegenvezetőnk, egy helyi pedagógus értékes kalauzolásával megtekintettük a szépen felújított várat, és a falumúzeumot is.

Az 1956-os forradalom emlékére rendezett újpesti megemlékezésen – az elmúlt évekhez hasonlóan – koszorút helyeztünk el a városháza falán. A hónap végén szűk körben, de a tradíciót nem megszakítva, virággal és mécsessel tisztelegtünk a Megyeri temetőben nyugvó katonáldozatok sírjainál, és koszorút helyeztünk el a II. világháborús emlékműnél.

November 7-én újabb kirándulásra indultunk – talán kicsit pótolva az egész évi elmaradást – Tihanyba látogattunk. A szinte nyári, csodás időben látogatást tettünk az apátsági templomban és a múzeumban, megnéztük a kikötő melletti piacot, ahol egy ebédre is időt szánhattunk. Délután a Belső-tó partján álló Tihanyi Levendula Manufaktúrában ismerkedtünk a különböző, jó illatú termékekkel és előállításukkal. A napot a panorámateraszról élénk táru estí Balaton látványa zárta.

Klubunk és a Civil Kórus élete a koronavírus-járvány miatt 2020-ban erősen korlátozottá vált, az év során csak néhányszor találkozhattunk. Ha személyesen nem is, de a közösségi oldalakon vagy telefonon tartották egymással a kapcsolatot a tagjaink.

Sajnos reményeink ellenére évvégi rendezvényeink sem valósulhattak meg. Novemberben a megszokott koszorúzás is elmaradt az akadémikusok emléktáblájánál, mert a zárlat miatt az iskola udvarára sem léphettünk be. Terveztük, hogy egyesületünk fennállásának 25. évfordulójára és a Civil Kórus 20. születésnapjára emlékeztető rendezvényt tartunk, helyette egy „kézzel fogható” évfordulós emléklappal leptük meg a tagságot. Az Újpesti Vagyongazdálkodó Zrt. támogatásával és Havran György jóvoltából még decemberben egy asztalinaptár készült kizárólag nekünk, amit a korábbi programjainkból válogatott fotókból állítottunk össze.

A világjárvány akadályozta negyedszázados születésnapi tortakóstolást és koccintást egy évvel később, 2021 decemberében pótolhattuk. Emléklappal köszöntöttük a napjainkban is közöttünk tevékenykedő 17 alapítótagunkat. Arany Horgony díjjal ismertük el aktív tagjaink munkáját: Malachowsky Imrénét az UVE klub megújításáért és sikeres működtetéséért; Iványi Jánost a Megyeri temető új haranglábjának tervezésében és kivi-

telezésében végzett sokrétű tevékenységéért jutalmaztuk. (A harangláb felavatására, ünnepélyes keretek között 2021. augusztus 28-án került sor.) Oláh Albert programjaink szorgos és részletes képi dokumentálásért vehettük át plakettet. Több mint tíz esztendeje kirándulásaink aktív partnere az Erchy Személyszállító Kft. A sikeres munkakapcsolatot nekik is plakettünk adományozásával köszöntük meg.

Összegzésként örömmel nyugtázzuk, hogy egyesületünk aktív, létszáma a szomorú veszteségek ellenére is állandó. Sorainkba mindig érkeznek új jelentkezők, ötleteikkel segítik tevékenységünket. Hűek tudunk maradni az alapítók elveihez: ápoljuk, terjesztjük az újpesti hagyományokat, segítjük az emlékek megőrzését. Tagságunk érdeklődése nemzeti értékeink megismerése iránt töretlen. Reményeink szerint az 50. évfordulón is hasonló hírekről, eredményekről számolhat majd be az akkori vezetés.

Köszönettel tartozunk Újpest Önkormányzatának az elmúlt huszonöt évben nyújtott civil támogatásért, valamint az Újpesti Vagyongazdálkodó Zrt. rendszeres segítségéért. Külön köszönet illeti Újpest kulturális intézményeit (az Ady Művelődési Központot és az Újpesti Kulturális Központot) és iskoláit (elsősorban a Könyves Kálmán Gimnáziumot és a BMSC Újpesti Műszaki Szakközépiskolát) a térítésmentes helyiséghasználat biztosításáért, és a hosszú távú problémamentes együttműködés fenntartásáért.

Egyesületünk alapítói Vörösmarty Mihály gondolatát választották jelmondatul, ma is ez vezérel bennünket: „A múltat tiszteld a jelenben és tartsd a jövőnek!” □

A szabadtéri tűzoltómúzeumban Béres Ferenc tűzoltóparancsnok vendégei voltunk (még maszkban)

„A reklám alapja az állandó feltűnő hirdetés” Újpest élete a hirdetések tükrében, 1. rész

„A jó bornak nem kell cégér” – tarja a régi szólás, ám az újpestiek ezt másképp gondolták több mint 100 évvel ezelőtt is. A helyi lapokban a kezdetektől rendszeresen jelentek meg céges és magánhirdetések, hogy az új árucikkeket és szolgáltatásokat, eseményeket és kezdeményezéseket minél többen megismerhessék. Hirdessen lapunkban! – így folytatódik a címbeli idézet, a közkedvelt újság, a Rákospalota-Ujpest 1937-es számaiban. És akadt hirdetés bőven! Mindez az utódok számára azért érdekes, mert a régi újságokat böngészve szépen kirajzolódik városunk élete, gyors fejlődése, korabeli szokásai. Újpest a múlt évszázadban bővelkedett sajtótermékekben, egymás után és egyidőben több tucat napi- és hetilap jelent meg, amelyeknek most kizárólag a hirdetési oldalairól böngészünk.

*

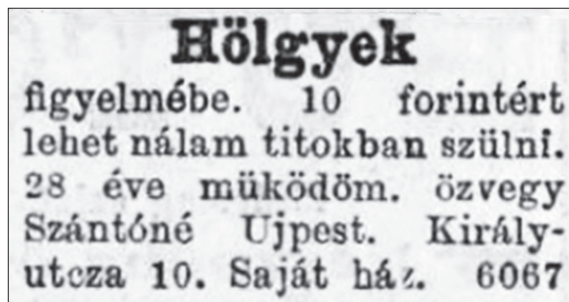
Legrégibbi újságunk az „UJPEST” című, vasárnaponként megjelenő „Társadalmi hetilap”. 1884. augusztus 4-én kiadott első száma rögtön biztat a hirdetésekre, amelyek

Lakatosmester hirdetése 1884-ből (Ujpest hetilap)

„jutányos árszámitás mellett e lap kiadó hivatal által vetetnek fel”. A következő szám legelső hirdetése – megcáfolva a régi szólást – máris „kitűnő finom természetes veres borok” hordós megrendelésére buzdít, Villányból! Majd a későbbiekben ajánlja magát helyi „czipész mester”, egy épület- és műlakatos „mindenféle takaréktűzhelyek, kályhák elkészítésére”, de azt is megtudjuk, hogy az Erzsébet és Tavasz utca sarkán „vállaltatnak mindennemű kézimunkák, közönséges és monogramhímzések olcsó és pontos elkészítés mellett”. Kínálja áruválasztékát több úri és női divatáru-kereskedő „szolid és pontos kiszolgálással”, fűszerüzlet, drogéria éppúgy, mint könyvtézet vagy vaskereskedés.

A századfordulón már igazi, pezsgő kereskedés indul a nagyközségben, ahol mindenféle árucikk beszerezhető. Ha gondolatban végigsétálnánk az akkori Újpesten, a hirdetések címei alapján a legtöbb üzletet a Fő út (1896-tól Árpád út) és az István út kereszteződése körül találnánk, de a piac környéke, a Tavasz utca, Rózsa utca is bővelkedne iparosokban, akik műhelyüket a központtól kissé távolabb üzemeltették. A nagyobb vállalkozásoknak már telefonjuk is volt, négyjegyű hívószámmal. Az UJPEST hetilapban már 1907-ben felfedezhetjük a később évtizedeken át működő, híres étterem hirdetését is: a Vasút utca 85.-ben, a vasútállomással szemben Horváth Imre ajánlja vendéglőjét a „kirán-

Szülésznő hirdetése 1901-ből

dulók figyelmébe” gyönyörű kerthelyiséggel, mindennapi zenével, ahol „elismert jó konyha és kitűnő italok” várják a betérőt. Azt is megtudhatjuk hirdetéséből, hogy étterme a „szalmaözegek találkozó helye”.

Természetesen nemcsak „céges” reklámokat találunk, hanem az igazi apróhirdetések is megjelennek, amelyeket magánszemélyek adnak fel; helyi lapokban éppúgy, mint országos periodikákban is (pl. Pesti Hírlap, Az Ujság, Friss Ujság, Magyar Nemzet). Eladó családi házak (pl. 1894-ben a Deák u. 91. alatt díszes családi ház parkettás szobákkal, „fürdőházikóval”, 6000 forintért), kiadó házak és lakások, cseléd lányok, háztartási mindenesek keresése, házmesterek ajánlkozása, illetve vegyes álláshirdetések böngészése közben megtudhatjuk, hogy: „jó családból származó” gépíró Remington és Smith gépeken, gimnazista házitánító, Maftírt, zsidó hitéletet oktató, siketek-hebegők-dadogók képzője és biztosítási ügynök is ajánlja magát éppúgy, mint „hirneves jósnő” a Tavasz u. 52.-ben. A házassági hirdetések mindegyike megjelöli a házasulandó korát, foglalkozását, jövedelmét és vallását (főképp katolikus és izraelita) és a meglévő vagy a menyasszonytól elvárt hozomány értékét is: 1907-ben egy cseléd lány néhány ezer koronás hozományától kezdve a jómódú özvegyasszony hatvanezer koronás vagyonáig.

Ha a házasság létrejött és gyermek születik, babakelengyéje, majd ruházata, játéka is beszerezhető Újpesten, például Recher Emmő Árpád út 47. alatti üzletében. A gyermekáldást nem kívánók a szemközti oldalon, az Árpád út 60. alatti drogéria kínálatából választhatnak „selyemvékony” óvszereket. Ám a házasságon kívüli, törvénytelen gyermeket olykor csak titokban lehetett megszülni. Az

Gyermek- és babaruhák, játékbabák ajánlata 1908-ból

érintettek ehhez is kaptak ajánlatot, 1901-től sorozatosan megjelenő apróhirdetésekből, országos napilapokból, bár először burkolt formában: a Király utca 10.-ben saját házában özvegy Szántó Katalin 28 éves születő női gyakorlattal „segélyt nyújt és betegeket ellát a legnagyobb titoktartás mellett”, majd később már nyíltan hirdeti tevékenységét: „Hölgyek figyelmébe. 10 forintért lehet nálam titokban szülni” – tehát Pest vagy a távoli települések leányanyái is menedéket találtak Újpesten.

A korabeli újpesti lapok helyi és budapesti, belvárosi reklámokat is megjelentettek. Az apróhirdetések a mindennapi élethez szükséges kereskedelem és szolgáltatás kínálatát hordozzák: szinte hihetetlen, ám olykor már a 21. század igényeit is elővetítve. Például a Főút 43. alatti, a kezdetektől hirdető Váradi fényképész 1889-ben a megszokott fotók mellett újdonságként „mindennemű porcellántárgyakra vállalja fényképek beégetését”, amit napjaink ajándéktárgyain számító gépes technika végez. De a „Főút” 1. sz. kapualj alatti „műtermében” Jung Antal „fogművész mindennemű műfogak, fogsorok készítését elvállalja amerikai módszer szerint”, a szegényeknek ingyenes foghúzást felajánlva. Így hordozzák a gyorsan fejlődő Újpest pezsgő életének nyomait a boldog békeidők sokszínű hirdetései.

(Folytatjuk...)

Jégbehűtött sörök (Újpesti Híradó, 1892)

Újpesti Olvasókör (1882–1891)

„Minden állam boldogságának egyik főfeltétele a lakosok műveltsége. Amennyiben azonban az egyes községek képezik összevéve az államot, minden egyes községnek szép szerepe jut az ország boldogságának emelésében. S e szerep a művelődés emelésében és lehető terjesztésében áll.” A fenti sorokkal indította 1882. október 1-jén az Újpesti Közlöny első száma Községünk művelődése című cikkét. Az írás ezt követően felsorolja azokat a köröket és egyesületeket, amelyek az akkor negyvenkét éves település első évtizedeiben a fentebb említett ügy előmozdítását tűzték zászlajukra. Elsőként Beniczky Lajos, Karácsonyi István és Szerényi Vince vezetésével jött létre az az olvasókör, amely mindössze néhány évig állt a fiatal község művelődésének szolgálatában. Ezután Szekrényessy József ügyvéd hívott életre egy új olvasókört, ám az szintén ké-

részeletűnek bizonyult. Amit a felnőtt polgárság nem tudott biztos alapokra fektetni, azt rövidesen a fiatalság igyekezett felkarolni. A művelődés és a magyarosítás terjesztését nevezte meg kettős céljaként a Magyar Ifjak Egylete, amelyet Baternay Géza és Szerényi (Stern) Hugó vezetésével az újpesti fiatalság színe-java alapított az 1870-es évek közepén. Azonban ennek az egyletnek a működése is csak „szalmalángnak” bizonyult. Ezt követően a Pestről kiköltöző hivatalnokréteg – Danielik János miniszteri osztálytanácsos irányítása alatt – 1876-ban létrehozta az Újpesti Társas-kört, amely négyéves fennállása során inkább az estélyek szervezését, a műveltebb lakosság szórakoztatását tekintette fő feladatának. 1877-ben újfent az újpesti diákok emelték magasra azt a zászlót, amit a felnőtt polgárság szeretett volna. Az akkor még csak 16 éves, később, 1918-ban kereskedelmi miniszternek választott, és bárói rangot kapott Szerényi (Stern) József vezetésével – a művelődés és humanitás jegyében – megalakították az Újpesti Ifjúsági Önképző és Segélyező Kört. (Ez az egyesület lett az alapja Újpest mai napig fennálló, legjelentősebb művelődési egyletének, az 1887-ben megszülető Újpesti Közművelődési Körnek.) A tanulókból álló Ifjúsági Önképző Kör azonban a felnőtt közönséget nem érthette el. Így az 1880-as évek elejére újra megnőtt az igény egy olyan kulturális egyesület létrehozására, amely az újpesti társadalom szélesebb rétegeit is meg tudja szólítani.

1882 októberében nagyrészt az Ifjúsági Önképző Kör idősebb tagjai és tanár vezetői – az akkor 21 éves Szerényi József, bátyja, dr. Szerényi Hugó, Molnár Ödön, Ráday Antal, Sonnenfeld József és Szerényi Kázmér – kezdeményezésére előkészítő bizottság alakult egy új művelődési egylet létrehozására. Az alakulóban lévő Újpesti Olvasókör felhívásában a „magyar nyelv s szellem” terjesztését jelölte meg fő feladatának, s korkülönbség nélkül várta az akkor még többségében német

Szerényi József báró (1861–1941)

nyelvű Újpest „intelligens polgárait” a „köz-ség művelődési viszonyainak emelésére”. A Kör társalgó és olvasó helyiséget tervezett nyitni a település központjában, ahová szépirodalmi, politikai és tudományos folyóiratokat járatott volna, továbbá estélyek rendezését is felvállalta.

Az alakuló ülésre 1882. november 5-én került sor az újpesti községháza tanácstermében, mintegy 30 aláíró részvételével. A tagok az Olvasókör elnökévé a község megbecsült, vagyonos polgárát, a volt 1848-as főhadnagy Uhlarik Károlyt választották, aki a következő évtől Újpest bírói tisztségét is betöltötte. Az alapszabályok elfogadása után a Kör jegyzőjének Sztéryni Józsefet, választmányi tagoknak Mády Lajos református lelkészt, dr. Sztéryni Hugó tanárt, Beniczky Antal községi jegyzőt, Molnár Ödönt, Staviczy Józsefet, Szerényi Kázmért és Leiszer Ignácot választották meg. Az új egyesület ideiglenes helyisége a Lővy Dávid által a Váci úti házában felajánlott szoba lett, ahol tizenhat napi- és hetilap várta a tagokat. A Kör alapszabályait a belügyminiszter 1883 márciusában záradékoltatta.

A következő években az Újpesti Olvasókörrel szóló beszámolók jobbára az egyesület által szervezett bankettekről, táncmulatságokról szóltak, amelyeket a Széchenyi kávéházban, a vonatállomás melletti Parkvendéglőben, vagy az újpesti lóvasút pályaházának éttermében rendeztek. Ezekre az estélyekre a helybeli intelligencián kívül a fővárosból is érkeztek vendégek. A négyeseket sokszor ötven-hatvan pár táncolta, az előkelő hölgykoszorú tagjait legtöbbször név szerint sorolták a beszámolók. Az estek bevételét a Kör alaptőkéjének, könyvtárának javára fordították, de gyűjtést szerveztek a bukovinai magyarok, a Magyar Iskola Egyesület és az Erdélyi Közművelődési Egylet részére is. A Táncsics Mihály megsegítésére összegyűjtött összeget a Budapesti Hírlap közvetítésével juttatták el az agg írónak. A Parkvendéglőben 1885 júliusában rendezett táncestélyen több újpesti egylet is képviseltette magát. Az akkor alakult Újpesti Torna Egyesület egyenruhában felvonuló sportolói nagy sikert arattak az estély hölgytagjai körében.

1886-tól már zenei előadásokra, hangversenyekre is sor került a Kör által szervezett

rendezvényeken. Ebben nagy szerepe volt Kőszeghy Géza fővárosi tisztviselőnek, aki nemcsak szervezőként, de kiváló zongoristaként és operettszerzőként nagy hangsúlyt fektetett a zenei programokra. Kőszeghy a szintén jól zongorázó fivéreivel, nagynénjével és édesapjával, Kőszeghy Károllyal, a pesti Opera nyugdíjba vonult „sztárjával” költözött ki az újpesti Deák utcába. Rövidesen a Kör titkárának választották, és neki is köszönhető, hogy a Pesti Hírlap 1887-ben úgy jellemezte az Olvasókört, mint amely „egész Újpest intelligenciájának gyűlhelye”. Edesapján kívül a Nemzeti Színház operistáinak másik nyugdíjba vonult tagja, a szintén Újpestre költöző Ellinger József is bekapcsolódott a helyi kulturális életbe. Nemcsak az Olvasókör rendezvényeinek rendszeres fellépői lettek, hanem annak buzgó tagjai is, akik szinte minden szabadidejüket a Kör helyiségében töltötték. Ahogy a Fővárosi Lapok írta róluk: „Amíg működtek, a nemzeti színház bácsijai voltak, most az újpesti Olvasókör bácsijai”. Szintén az egyesület tagja lett Maleczky Vilmos, az Opera jóhangú baritonja, aki ugyancsak az újpesti, Deák utcai „művésztelep” lakója volt.

Kőszeghy Károly (1820–1891)

Az Olvasókör helyisége 1887-ben már az újpesti Templom téren volt (korábban a Liliom utcában is megfordultak). A Pesti Napló riportere így írt róla: „A kékre meszelt csinos ház, mely Karic kapitány tulajdona, igen kényelmesen van berendezve a kör részére. Két tágas szoba, egy rendezett tekepálya, s az udvaron kártyaasztalok képezik a kör tulajdonát”. Az 1887 januárjában tartott tisztújító közgyűlésen tiszteletbeli elnöknek Kökényesi Pap Imrét, a Károlyi-birtokok számvévőjét, az újpesti katolikus egyháztanács alelnökét választották meg. Az elnök Búsfy Korlát posta- és távirda főtitest, az Országos Gazdasági Hivatal vezetője, alelnök László Endre, jegyző Vanyek Béla, pénztáros Korponay Ödön, könyvtárnok Bojer Antal, gondnok Nagy Alfonz lett, választmányi tagoknak Kőszeghy Gézá, valamint Szélba József és Névy László kereskedelmi akadémiái tanárokat jelölték. Utóbbi még az év júniusában átvette az elnöki tiszte, irányítása alatt az Újpesti Olvasókör a fénykorát élte. Egymást érték a hangversenyek, felolvasóestek. Az 1888 januárjában tartott Mozart-estélyről így számolt be a Fővárosi Lapok: „Az újpesti Olvasókör felolvasással és hangversennyel egybekötött Mozart-estélyt rendezett a zeneköltő születé-

Ellinger József (1820–1891)

sének évfordulóján. [...] A felolvasó Kőszeghy Géza volt, aki Mozart élet- és jellemrajzát adta elő tetszés mellett. A hangverseny nagyrészt Mozart műveiből volt összeállítva s közreműködtek benne Kőszeghy Károly, az opera nyug. tagja, aki Sarastro két dalát énekelte a »Varázsfuvolá«-ból. [...] Kőszeghy Géza és Árpád Mozart két nyitányát és egyik szimfóniáját adták elő zongorán, négykézre. [...] A hangversenyt társas vacsora, s ezt tánc követte...”

1889 januárjában az elnöki széket Szeiff Péter foglalta el, a választmány tagjai között szerepelt Illek Vince helybeli plébános, és Erkel Gyula, az Újpestre költöző zeneszerző-karmester is. A közgyűlésen kimondták, hogy a fő hangsúlyt ezentúl is a magyar irodalom pártolására, és kizárólag magyar lapok járatására fektetik. Az Olvasókör a következő két évben azonban a hanyatlás jeleit mutatta. A vagyon rohamosan csökkent, a közgyűlések a tagok távolmaradása miatt határozatképtelennek bizonyultak. A vezetők egy része Pestre költözött, mások idős koruk miatt vonultak háttérbe. A kulturális rendezvények szervezését egyre inkább más egyesületek, az 1887-ben megalakult Újpesti Közművelődési Kör, a Függetlenségi Kör, az Arany János Kör, vagy az Újpesti Magyar Asztaltársaság vállalták magukra.

A vegetáló Olvasókör tevékenységébe az 1890-es évek elején – a szintén újpesti lakos – Ódry Lehel, az Operaház baritonja is bekapcsolódott. Korábban az egyesület rendezvényeinek előadójaként és szervezőjeként bukkan fel a neve, majd 1891 februárjában a Kör elnökének is megválasztották. Ódry elnökké választása azonban egybeesik az Újpesti Olvasókör nevének eltűnésével. Az 1891. február 15-én tartott tisztújító közgyűlés második fő tárgyát ugyanis az alapszabályok megváltoztatása, illetve az Újpesti Kaszinó név felvétele képezte. A művelődéssel kapcsolatos célok is megváltoztak, mivel egy olyan központ létrehozását tervezték, ahol a nagyközség intelligenciája a nap fáradalmi után összegyűlve kellemesen szórakozhat, pihenhet és társaloghat. Az, hogy e célkitűzést mennyire tudták megvalósítani, már egy másik kutatás tárgya lehet. Az Újpesti Olvasókör kilencéves tevékenysége azonban kétségtául érdekes színtörténet a Budapest kulturális múltjának. □

Az 55-ös villamos históriája

Hármas évforduló apropóján emlékezünk meg a Rákospalotát és Újpestet a Nyugati pályaudvarral összekötő 55-ös villamosról. Ha időben haladunk visszafelé 40 évet, akkor a járat végleges búcsújával találjuk szembe magunkat, ám 125 esztendővel korábban éppen az elindításáról szólt az első híradás. De azt is érdemes figyelembe venni, hogy e viszonylat újpesti és rákospalotai szakaszát – lóvasútként – 150 évvel ezelőtt adták át. Induljunk a kezdetektől!

1872. május 1-jétől szállította utasait Újpesten és Rákospalotán lóüzemű közúti vasút. Helyi lóvonatunk a Váci úton Pestről érkező, 1866 óta járó lóvasút végállomásától – a mai vasúti híd mellett fekvő újpesti indóháztól – a mai Árpád, István és Görgey Artúr úti, Szilágyi utcai és a palotai Pozsony utcai vonalán a Kertköz utcában emelt forgalmi telepig járt. (Itt jegyezzük meg, írásunkban végig a mai közterület-elnevezéseket használjuk.) Üzemét kezdetben egy részvénytársaság tartotta fenn, majd a cég megszűntével gróf Károlyi Sándor főti földbirtokos tulajdonába került. 1894-ben a fővárosi lóvasút-közlekedést fenntartó Budapesti Közúti Vaspálya Társaság (BKVT) megvásárolta, de mivel a működési engedélye csak Budapest közigazgatási határán belüli vonalakra szólt, ezért az újpest-rákospalotai járat üzemvitelére külön céget alapított. E tulajdonosváltás az utazóközönségnek is kedvezett,

mert 1894. május 1-jétől a rákospalotai végállomástól közvetlen kocsikat indítottak az újpesti indóházon túl a Váci úton át egészen a Nyugati pályaudvarig, és vissza. Ezzel elsőként jött létre átszállásmentes közúti vasúti kapcsolat a főváros, valamint a két észak-pesti község között.

1895 őszétől megkezdődött a Váci úton a lóvasúti infrastruktúra átépítése villamos üzeműre, és 1896. május 30-tól e szakaszon már villamoskocsik vitték az utasokat. Az újpesti végállomás ezután több mint fél évig ismét átszállóponttá vált a Váci úti villamos, illetve az újpest-rákospalotai lóvasút utasai számára.

Még 1896 nyarán villamos üzemre készítették elő a két község területén fekvő vonalat is, amelynek akkor a BKVT említett leányvállalata, a Budapestvidéki Villamos Közúti Vasút (BVKV) volt a tulajdonosa. Itt 1897. január 1-jén álltak forgalomba villamosok. Az egyféle üzemmód biztosított lehetőséget arra, hogy öt nap múlva az anyacég bejelenthesse, „újpest-rákospalotai villamos vonalán f. hó 5-től kezdve a vonatokat a nyugati pályaudvarig járatja, mely intézkedése által csak régen hangoztatott jogos kívánnalumnak felelt meg” – tudósított a Társadalmi Lapok 1897. január 10-i száma az új villamos-viszonylat csendes születéséről. A BKVT ezt a kezdetben vele konkuráló, villamosait a Lehel utcán át a Lehel térig járató Budapest-Újpest-Rákospalotai Villamos Közúti Vasúttal (BURV) való verse-

Febér sávós kék tárcsás villamos kanyarodik az Árpád úton – Újpest mai központjában – az 1900-as években

Pótkocsis 55-ös az István úton, a Városháza ablakából nézve, 1936-ban

nyének szellemében indította – sikerrel, mert utasai így megspórolták a Lehel téri átszállást, ha a nagykörút felé kívántak utazni.

Az új reláció forgalmát a BKVT szervezte, részben a saját, részben a BVKV 1897 őszén vásárolt villamos motorkocsijaival. A közúti villamosjáratok jelzését abban az időben különféle színű és ábrájú kör alakú tárcsák mutatták. Járatunk járművei a kezdetektől kék kör alapon fehér vízszintes sávval ellátott tárcsával közlekedtek. A villamosok a Nyugati pályaudvar felől végig a Váci úton, majd Újpesten az Árpád úton, bekanyarodva az István út és a Görgey Artúr út felé haladtak, érintve a forgalmas Palota-, majd Rákospalota-Újpest vasútállomást és a Szilágyi utca melletti Palotai erdőt. Rákospalotára a vasútvonal szintbeli keresztesével jutottak át, s a Pozsony utcán vezetett tovább sínparjuk, amely a Kertköz utcába fordulva a BVKV villamos üzemre szintén átépített forgalmi telepénél ért véget.

A századforduló utáni évtizedben e vonalon reggel 6 és este 10 óra között egész nap 15 percenként folyt a közlekedés. Járatunk a többi fővárosi villamos viszonylat szám- és betűjelzésének 1910-es bevezetésekor – „letéve” a fehér sávos kék tárcsát – kapta az 55-ös számjelzést. A palotai Pozsony utcai szintbeli vasúti kereszteszés megszüntetésére terveztek ugyan felüljárót a villamosok számára, végül azonban kétvágányos aluljáró készült akadálymentes továbbhaladásuk biztosítására. A munkálatok ideje alatt az 55-ös a vasúti pálya két oldalán, megosztva közlekedett. Az aluljáró forgalomba helyezésekor, 1914 novemberében készült el a rákospalotai Pozsony utcai kétvágányú pálya, és a Fő út torkolatánál lévő, szintén kétvágá-

nyos ív, amellyel a BURV palotai vonalához csatlakozott. (Az ív helyén ma kanyarodósáv található.)

Az 1910-es években sűrűbbé vált az 55-ös napközbeni közlekedése: reggel 6 és este 8 óra között 10-12 percenként indultak a kocsik. 1915 áprilisától már pótkocsis szerelvények jártak. Forgalomba helyezték az említett palotai kétvágányos összeköttetést is, amelyen át az 55-öst a BURV A jelzésű járatával vonták össze. (A BURV ekkor már a BKVT kezelésében működött, formailag különálló vállalként.) A járategyesítés oly módon történt, hogy a kanyarhoz beérkező 55-ös szerelvény kocsijain táblát cseréltek, és A járatként folytatta tovább útját, másik irányban pedig az A kocsik „váltott át” 55-ösre táblacsere után. (A Nyugati pályaudvartól a Lehel utca felől érkező A kocsik az újpesti István és Árpád úton, valamint a palotai Fő úton jártak.) Ezzel megtakarították a pótkocsik átcsatolásának idejét. A tízes évek végétől a villamos Nyugati pályaudvar melletti végállomásán is lehetővé vált a hurokvágányon való visszafordulás, még könnyebbé téve járatunk pótkocsis szerelvényeinek közlekedését.

Az 55-ös és A kocsik rákospalotai áttáblázásának rendszere 1925. július 1-jéig állt fenn, ezután ismét külön-külön szervezte indulásukat az akkori közlekedés-fenntartó vállalat, a Budapest Székesfővárosi Közlekedési Rt.. A pótkocsik végállomáson való körülményes átcsatolásának megszüntetését úgy érték el, hogy járatunk Pozsony utcai szakaszát – egyik vágánnyal a Kajár utcán át – a Fő úti vonallal a Kossuth utcai végpont irányába is összeköttették, így a pótkocsis 55-ös szerelvények 1927 végétől a könnyebb visszafordulást lehetővé tevő hurokvágányos végállomásra járhattak be. A Kertköz utcai szakasszal együtt a rákospalotai kocsisín funkciója megszűnt. (Épületében később a Béke mozi működött; az 1990-es évek elején bontották le. Egykori villamosvasúti „örökségként” a hajdani forgalmi telep személyzeti lakóháza ma is.)

Egy 1928-ból származó menetrend szerint járatunk villamosai egy irányban 42 perc alatt futották be útjukat. Reggel és este 7-8, napközben 10-11, és este 20 óra után 12-15 percenként indultak a végállomásokról. A férőhelyszámot a harmincas évek elejétől dupla pótkocsis szerelvényekkel növelték.

55-ös az Árpád úti felüljárón az 1970-es évek második felében

Újpest központjában – az Árpád és István utak találkozásánál – a nagyarányú kanyarodó villamosforgalom egyre veszélyesebbé tette a közúti közlekedést. Ezért az ívben fekvő vágányok helyett tiszta keresztezést hoztak létre a villamosjáratok számára. 1938. november 4-től életbe lépett az új forgalmi rend, ezután az 55-ös és az A járat külső szakasza megcserélődött: előbbi végig egyenesen, a Váci úttól Rákospalotáig az Árpád úton haladt át, keresztül az egyvágányos, vasút felett átívelő hídon. Az A járat az István, majd a Görgey Artúr úton, a Szilágyi és Pozsony utcákon keresztül ért el a palotai végállomásra (1939-től 90-es, 1955-től 12-es számmal élt tovább).

A második világháború eseményei kedvezőtlenül befolyásolták a villamosvasúti üzemet is. 1944 őszétől az áramtermeléshez szükséges szén hiánya megnehezítette rendes forgalmukat, majd karácsonykor teljesen leállt a közlekedésük. Budapest ostroma után 1945. február 7-i újraindulásával az élet visszatérésének jelképévé vált az első fővárosi járatként elinduló 55-ös villamos Újpest víztornya és a Forgách utcai ideiglenes végpont között. Bár néhány nap múlva szénhiány miatt átmenetileg leállt a szakaszosan járhatóvá tett bővülő útvonalán áprilisban már rendszeres kapcsolatot tudott biztosítani a Nyugati pályaudvar és Rákospalota között. 1949 októberében a vasúti híd és a Víztorony között 55A jelzéssel indult csúcsforgalmi betétjárata Újpest belterületén, amely 1950. október 11-től a Cérnagyárig haladó 10-es üzembe helyezésével vált feleslegessé – immár a Fővárosi Villamosvasút Vállalat égisze alatt. A Nyugati pályaudvar melletti belső végállomás átalakításával, 1950. május 1-jétől fordultak vissza többedmagukkal az 55-ös villamosok a Balzac, Visegrádi és Kádár utcai hurokvágányon. 1951 májusától az éjszakai közlekedést is e járat biztosította Újpesten. Rendes forgalmát az 1956-os események megakasztották, és csak a következő esztendő elején vált újra menetrend szerintivé az 55-ös.

A szobi vasútvonal villamosítása és az Árpád út végénél lévő közúti sorompót kiváltó új felüljáró építése miatt 1971. október 4-től megszűnt az egyvágányos villamos-hídon való közlekedés. A forgalomszervező Budapesti Közlekedési Vállalat az 55-öst a Kádár utcai végállomásától csak a Víztoronyig járatta, palotai

szakaszán pedig 55A jelzéssel indított tovább kocsikat a Deák utcától. Az elbontott felüljáró helyén átmenetileg egy sínpart vezettek közvetlenül a vasútig az Árpád út útteste mellett, így az 55-ösök utasai kevesebb gyaloglással folytathatták útjukat a vasút túloldalán. Az új, 2x2 sávós közúti és villamos felüljárót 1974. november 6-án ünnepélyes keretek között adták át, azt követően az 55-ösök ismét a teljes vonalon – a 10-es és 10A járatokkal együtt – a palotai oldalon megváltozott nyomvonalon, a hídfőtől részben a Bácska utcán át jutottak el a rákospalotai végállomásra.

Az 1970-es, '80-as évek fordulója már a 3-as metró Újpestre vezető szakasza építésének jegyében zajlott. Munkaterületté vált a Váci út belső része, ahol a villamospályát emiatt részben áthelyezték, és a Nyugati pályaudvar melletti szűk utcákban vezető végállomási hurokvágány nyomvonalát is többször módosították. 1981 elején jártak utoljára pótkocsis szerelvények az 55-ösön. A fokozatosan észak felé terjedő földmunkák miatt a belső végpont és az Árpád híd között 1981. április 1-től végleg megszűnt a villamosforgalom.

Az angyalföldi Váci úton megmaradó rövidített vonal nem sokáig élt tovább, mert a metróépítéshez szükséges munkaterület északra tolódásával útban volt a villamospálya. 1982. május 3-án a szintén erre járó 3-assal együtt vált végleg „múlt idővé” az 55-ös. Egyik legnagyobb forgalmú villamosjáratunk ezzel „teret engedett” a földalatti utód, a metró számára. Pótlásáról az újpesti és a rákospalotai szakaszán a néhány évnyi haladékot kapott 10-es és 10A villamos, angyalföldi részén a 3V, az éjszakai üzemének idején a 182É jelű buszjárat gondoskodott. □

55-ös az Újpesti Áruház előtt, 1981-82 fordulója körül (Archív fotók: Neogrády László Helytörténeti Gyűjtemény)

Kozma László, a drámai sorsú mérnökzseni

Vannak-e ma olyan mecénások, akik egy tehetséges fiatal anyagilag hozzásegítenek tanulmányai elvégzéséhez? Az Egyesült Izzó vezetői közt akadtak ilyen emberek. Kozma László Kossuth díjas híradástechnikai mérnök pályája az újpesti gyárból indult, és a vállalat vezetőinek köszönhette, hogy egyetemet végzett, és elindított egy kiemelkedő karrier útján.

Kozma László a szolnoki zsidó gimnáziumban érettségizett. A numerus clausus miatt nem vették fel a Műszaki Egyetemre, ezért felköltözött a rokonaihoz Újpestre, és 1921. október 1-jén az Egyesült Izzóban helyezkedett el. Kezdetben fizetés nélküli gyakornokként dolgozott, majd egy tanfolyam elvégzése után villanszerelőként alkalmazták a telefonközpont-összeszerelő üzemben.

A Magyar Posta megrendelésére, a Bell Telephone licenc alapján készülő telefonközpontok legyártásának irányítását Füzesi Zoltán mérnökre bízta. Ő kérte meg az angol nyel-

ven beszélő Kozmát, hogy fordítsa le a telefonközpont dokumentációit. Azt követően Aschner Lipót vezérigazgató személyes kérésére Kozma László egy újabb feladatot kapott. Műszaki megoldást kellett találnia a „vezér” telefonbeszélgetéseinek titkosítására, hogy a központ kezelői ne hallgathassanak bele a társalgásaiba. A tehetséges fiatalemberre felfigyeltek főnökei. Füzesi, valamint a műszaki igazgató Gábor József, és a kutatási részleget vezető Pfeifer Ignác a saját pénzükből „ösztöndíjat” ajánlottak neki (4 éven keresztül havi 600 cseh koronát), hogy felsőfokú tanulmányokat végezzen. Így került ki 1925-ben Brnóba, a korszak egyik legjobb műszaki egyetemére.

A diploma megszerzése után Füzesi beajánlotta Kozmát az International Telephone and Telegraph Company (ITT) legnagyobb európai gyárába, így felvették őt az antwerpeni Bell Telephone Manufacturing Company (BTM) áramkör-tervezési főosztályának mérnökirodájába. Rövid időn belül bizonyította hozzáértését, ezért az évek során egyre nagyobb telefonhálózat-tervezési munkákat bízta rá. Harmincévesen már több ország hálózatának létrehozásában vállalt részt, többek között Svájc, Belgium, Hollandia és Olaszország telefon-rendszerének kiépítésében. Az új típusú telefonközpontok fejlesztési munkái során nagy számban jegyeztek be olyan szabadalmakat (37-nél is többet), amin Kozma László neve is szerepelt.

A telefonközpont-fejlesztés már az 1930-as években közel került a számítógép-fejlesztési feladatokhoz. Kozmának Antwerpenben alkalma nyílt arra, hogy bekapcsolódjon egy ilyen típusú kutatási projektbe. A telefonközpont alkatrészeiből általa konstruált számítógép már 1938-ban, azaz két évvel korábban elkészült, mint a párhuzamos amerikai modellek, igaz azok nem jelfogókra, hanem rádiócsövekre épültek.

Az ígéretes szakmai munkának a háború vetett véget. A német csapatok 1940-ben megszállták Belgiumot, azonnal elkezdődött a

Kozma László fejlesztőmérnök, egyetemi tanár

zsidóküldözés, ezért Kozmának a saját élete, és családja biztonsága érdekében lépnie kellett. A Bell társaság felajánlotta, hogy elhelyezi az amerikai anyacégénél, de nem élt a lehetőséggel.

A nyolc zsidó származású mérnököt – köztük Kozma Lászlót – 1942-ben el kellett távolítani a gyárból. A cég által „végkielégítésként” átadott egyévnyi bér a következő hosszú időszakban jelentősen hozzájárult a család megélhetéséhez. A Bell vezérigazgatója próbált eljágni a Gestapónál munkatársa érdekében, de ezért az „akciójáért” őt, és a kiszabadítására érkező német gyári katonai összekötő tisztet is kis híján letartóztatták. Kozma volt főnöke néhány nap alatt elintézte, hogy a család áttérhessen a protestáns vallásra. A magyar követség által kiállított új útlevelekkel már hazautazhattak. Amíg az utazás előkészületei tartottak, a Bell gyári munkatársai hamis iratokat is szereztek, és megszervezték a kétgyermekes család bűjtatását és ellátását.

Kozma apósát és anyósát azonban senki nem tudta megmenteni. Amikor a felesége vissza akart térni a lakásukba az ott maradt néhány holmiért, az utca végéről látta, ahogy a szüleit teherautóra teszik és elhurcolják. Több hónap várakozás után a Kozma család visszaköltözött a még biztonságosnak hitt Magyarországra.

Hazaérkezése után a mérnök jelentkezett Füzesinél, aki – az Egyesült Izzó korábbi teljes távközlési csapatával együtt – már a Standardnál dolgozott. Kozma, a Bell-től kapott kiváló ajánlólevél ellenére akár műszeresként is elhelyezkedett volna, ám a gyárvezetés a zsidótörvények miatt nem alkalmazta. Néhány hónap munkátlanság után végül Gábor József felvette az Izzóba műszerésznek 1 pengős órabérrel.

Amikor az újpesti zsidókat 1944 júliusában deportálták, ő már nem volt a gyárban. Szülei és nagybátyja (Fischer Izidór az újpesti gimnázium magyar–latin tanára) azonban az újpesti gettóból az óbudai téglagyáron át Auschwitzba vezető útról már nem tértek vissza. Patronálója, Gábor József a feleségével együtt már korábban öngyilkos lett.

Kikeresztelkedése ellenére többször is behívták munkaszolgálatra. Először Újpesten, később Soroksáron és a Rákosrendezőn, majd a

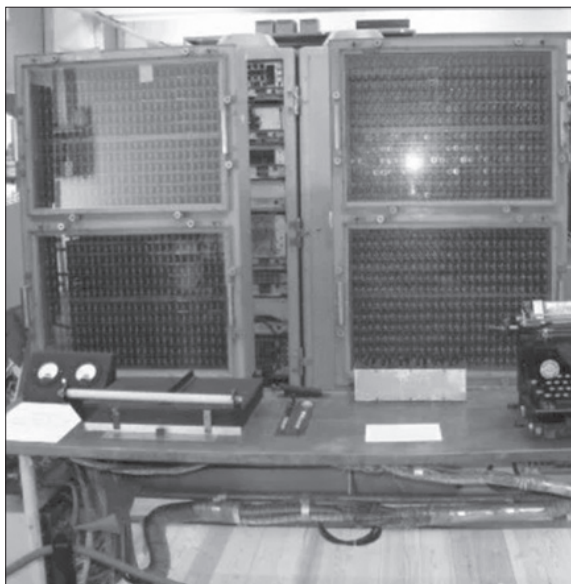
Sopron környéki dombokon épített védműveket. Mivel a szovjet előrenyomulást az általuk ásott árkok sem tudták megakadályozni, a még életben maradtakat a németek gyalog terelték Ausztriába, lágerről lágerré. „1944 novemberében deportáltak előbb Fertőrákosra, majd Mauthausenba és Gunskirchenbe” – emlékezett a háborús meghurcoltatásaira önéletrajzi könyvében. A gunskircheni erdő volt a végállomás; a több ezer fogolyból csak párszázan éltek túl az orosz és amerikai zóna közé szorult tábor felszabadítását. 1945 nyarán a flektífuszból az amerikaiak kigyógyították, majd újabb százkilométeres gyaloglással vegyes vonatozás következett. A felszabadulás után négy hónappal került haza. Lányait az ismerősök bújtatták, de felesége, aki két SS tiszt kíséretében Sopronba indult, hogy férjét a deportálás elől kimenekítse, sose került elő. Kozma a több száz kilométeres gyaloglás, éhezés és az iszonyú megpróbáltatások közepette kapcsolási rajzokat készített a noteszébe egy „Ideal” nevű telefonközpontról. „Persze, sokan hülyének néztek. Azt mondták rólam, hogy a gyötrelmeim következtében a lelki egyensúlyom megingott. Többen szánalommal tekintettek rám, de egy idő múlva békén hagytak” – írja Kozma emlékirataiban. Ez a kockás füzet a hazai híradástechnika szempontjából olyan értékes, mint Radnóti bori notesze a magyar irodalom számára.

A háború után kutatási vezetőként helyezkedett el az Standard Villamossági Rt.-nél, és ő irányította a magyar távbeszélő-hálózat újjáépítési programját. Ezért a munkájáért az elsők között kapta meg a Kossuth-díjat. A Budapesti Műszaki Egyetemen 1949-ben egyetemi tanári kinevezést kapott, és a vezetőkecs híradástechnika tanszék alapító vezetője lett.

A sok szakmai elismerés azonban nem ért semmit, amikor a koholt vádakon alapuló koncepciós Standard-per kapcsán a gyilkos hatalom őt sem kímélte. Amikor 1948-ban a Standard műszaki igazgatója disszidált, utódjának Kozmát nevezték ki. Geiger Imre vezérigazgató letartóztatása után rajta is számon kérték, hogy miért nem ismerte fel a gyárban folyó szabotázszt. Kozma azonban az Államvédelmi Hatóság tisztjeinek kifejtette, hogy ilyen nem történt, csak a műszaki feltételek nem voltak a legjobbak. Válasza miatt őt is

bevitték az ÁVH székházába, az Andrássy út 60.-ba, ahol hónapokig tanúként(!) tartották fogva. Végül nem került a vádlottak padjára, és tanúként sem kellett a kollégái ellen valania a tárgyaláson. Életben maradhatott, de a bebörtönzést nem kerülhette el. A Standard-per előkészítése során írt tanúvallomásaiból gyorsan önvallomást faragtak, és ezzel megszületett a vádirat, ami alapján a „beigért” 1-2 év helyett 15 évre ítélték. A családja csak a teljes vagyonelkobzás révén értesült arról, hogy Kozma nemcsak eltűnt, de eljárás is folyt ellene.

Egy magánzárkában töltött év után – mint az értelmiségi rabok közül sokan –, először fordítóként dolgozott a börtönben, majd tagja lett egy elítéltekből álló kutatócsoportnak. Az ÁVH váci börtönében a Közérdekű Munkák Igazgatóság (KÖMI401) keretei között működő „rabszolga” különítménynek a kibernetikai kutatások folytatása volt a feladata. A százfős kutatóbázis híradástechnikai csoportját Kozma vezette; ők dolgozták ki az SB jelű országos telefonközpont modelljét. A családja csak 1953-ban kapott először hírt róla, amikor – az időközben Standardról Beloianisz Híradástechnikai Gyárrá (BHG) átnevezett cégénél – a volt munkatársai felismerték a névjegyet a börtön mérnökirodájában általa tervezett kapcsolási rajzon. Öt év után így tudták meg, hogy életben van.

Az ország első programvezérelt jelfogós számítógépe (A képek forrása: <https://aszgfejlodestortenete.wordpress.com/>)

1953 végén levélben tájékoztatták arról, hogy „A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a kiszabott börtönbüntetést és a mellékbüntetésként kiszabott 10 év közügyektől való eltiltást kegyelemből elengedte”. Ezután még fél évig tartott, amíg elengedték a börtönből, egyedülként az elítélt standardes dolgozók közül.

Visszakapta a Kossuth-díját és kinevezték a villamosmérnöki kar dékánjának. 1961-ben a Magyar Tudományos Akadémia is felvette levelező, később rendes tagjai közé.

Kozma László ártatlanságát csak a rendszerváltás utáni per újratárgyalása során mondták ki.

Egyetemi oktatói éve alatt 1958-ban, a szabadidejében megtervezte a MESz-1, azaz a „Műegyetemi Számológép-1”-et, az első magyar tudományos és oktatási célokra közel tíz éven keresztül használt jelfogós számítógépet.

Mivel a kétezer relét (jelfogót) tartalmazó számológép, az MESz-1, a mai informatikatörténeti szakirodalom szerint alapvetően nem felelt meg a Neumann János által kidolgozott elveknek, inkább előfutárnak tekinthető, mint az első valódi magyar számítógépnek. Kozma László egész munkássága a távközlési technológiára épült, és a Neumann János előtti számológép-technikát reprezentálja, ennek ellenére jelentős műszaki teljesítmény volt.

Élete végéig, 1983 novemberéig dolgozott. Munkássága utolsó éveiben még részt vett az első magyar crossbar telefonközpont fejlesztésében és a magyar telefonhálózat automatizálásában is.

Kozma László kiemelkedő munkásságát 1996-ban az amerikai IEEE Computer Society úgy ismerte el, hogy az első magyarországi számítógép konstruktőrért befogadta a modern informatika úttörőit tömörítő Computer Pioneer közösségének tagjai közé. „[...] tanítványai és kollégái remek humorú, derűs emberként emlékeznek rá, akit nem törtek meg az igazságtalanságok és a tragédiák. Egy olyan elkötelezett művelt, széles látókörű tudós volt, aki jó ügyekért – azért, hogy Magyarország lépést tartson a világszínvonalal, korszerű telefonhálózata, telefonközpontjai legyenek és részesüljön a számítástechnika vívmányaiából is – elkötelezetten és makacs bátorsággal harcolt” – írja egyik méltatója, Képes Gábor. □

Dr. Dér György, az otthoni gyógyulás híve

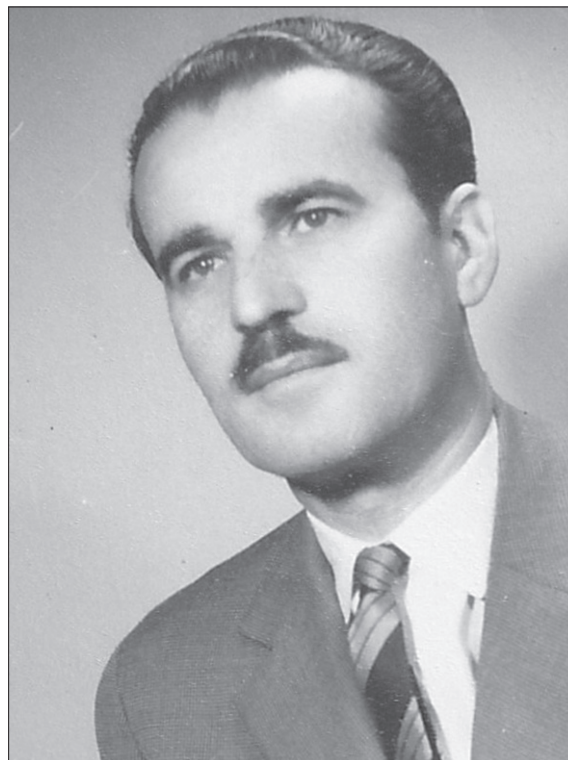

A sokak által jól ismert újpesti orvos 1920-ban a Fejér megyei Mányon született, a katolikus sváb Dauner család harmadik gyermekeként. Édesapja kántor-tanító, majd iskolaigazgató, édesanyja tanítónő volt. Az elődöktől átvett szokás szerint a család elsőszülött fiát a papi hivatásra szánták. Jánost szalézi pappá szentelték, és élete végéig hűséges maradt rendjéhez. Lánytestvére, édesanyjuk példáját követve a pedagógus pályát választotta.

A kisebbik fiút is a katolikus gimnáziumba iratták be. György már akkor eldöntötte, hogy belgyógyász orvos lesz. A Budapesti Orvostudományi Egyetem általános orvosi karára nyert felvételekor Magyarország még nem vett részt a II. világháborúban. Tanulmányai során nagyhírű professzorok előadásait hallgathatta, és bár érdeklődése széleskörű volt, kitartott a belgyógyászat mellett. Általános orvossá avatásakor már hazánk is hadban állt, így félig katonai szolgálatként kapott belgyógyászti állást Újpesten, a Károlyi Sándor Kórházban. Az osztályvezető főorvos dr. Farkass Jenő nagy tudású, széles látókörű, a belgyógyászat minden területét jól ismerő szakember volt, akitől orvosai megtanulhatták a szakmát. A kórház háborús sebesülteket is ellátott, és korai rehabilitációt is végzett. Ebben a feladatban részt vettek a belgyógyászok is. Az ápolást végző Szt. Vince rendi apácák önfeláldozó tevékenységük mellett, kihasználva védettséget, a háború alatt végig számos üldözöttet rejtegettek, akik egy része zsidó származású, vagy kommunista, illetve ellenálló volt. Így menekült meg a kórházigazgató sebész főorvos dr. Sándor István is.

Dauner doktor törekedett arra, hogy megismerje a környék betegeinek családi és szociális körülményeit is, mert felismerte, hogy a szakszerű orvosi ellátás mellett a legjobb ápolást a beteg otthonában lehet biztosítani. Farkass Jenő főorvostól is azt tanulta, hogy számos olyan, akár népi gyógymód

is létezik, amihez nem szükséges a kórházi kezelés. Belgyógyász szakvizsgát csak a háború befejezése után tudott tenni. Miközben a szakvizsgára készült, folyamatosan tanulmányozta az otthoni ellátás lehetőségeit. Időközben megházasodott, feleségével – egy újpesti ügyvéd barátjuk segítségével – átmeneti ideig a Károlyi kórház közelében lakhattak. Gyermekeik megszületése után jutott a család nagyobb lakáshoz, ahová özvegy anyósával együtt költöztek, ugyancsak a kórház közvetlen szomszédságába. Néhány nappal a háború befejezése után járókelőként igazoltatták, és német vezetéknév miatt azonnal gyűjtőhelyre vitték. Innen a következő állomás már valamelyik szovjet munkatábor lett volna. A gyűjtőhelyen azonban az egyik parancsnok, akit a háború alatt a kórházban bűjtattak, felismerte őt. Az utasítására azonnal elengedték. Ezután vette fel a Dér vezetéknévét.

Dr. Dér György belgyógyász szakorvos

A háború utáni években a kórház gazdasági nehézségekkel küszködött, és politikai viták kereszttüzebe került. Bár Dér György szakmai fejlődése biztosított volt, ám egyre inkább azt érezte, hogy az általánosan rossz lakáshelyzet ellenére, megfelelő szakértelemmel több beteget lehetne az otthonában gyógyítani. A kórház üzemeltetője a IV. kerületi tanács volt, és a belgyógyászati osztályokhoz tartozó orvosi körzetekről is a helyi Egészségügyi Bizottság döntött. 1950-re már úgy érezte mindenképpen fel kell cserélnie a kórházi munkát a lakosságközeli körzeti orvosi tevékenységre. Ráadásul lehetőség nyílt egy megüresedett körzet megpályázására a kórház és saját lakása környezetében, ahol a szakmai felügyeletet a korábbi főnöke, dr. Farkass Jenő látta el. Munkáját az első perctől kezdve nem „körzeti”, hanem családorvosként látta el. A szokásosnál többször kereste fel betegeit, és igyekezett a betegség gyógyításán kívül, akár az egészséges családtagjaik figyelmét is felhívni a megelőzés fontosságára. Kórházban fekvő betegeit rendszeresen látogatta, és konzultált a kezelőorvosaikkal. Sosem mulasztotta volna el, hogy ne érdeklődjön az éppen jelen nem lévő családtagok vagy gyermekek egészsége

Családias karácsony a körzeti rendelő munkatársaival

iránt. Gyakran jóval a rendelési idő után is a betegeinél járt, sőt az ügyeleti idejében is sokszor fordultak hozzá, kihasználva lakásának közelségét. Szakmai felkészültsége, határozott, de udvarias stílusa mindenki számára elfogadható volt. Sikeresen valósította meg elképzelését, hogy kórházba csak az a beteg kerüljön, akit nem lehet otthon gyógyítani. A páciensei, a családtagjai, valamint a közvetlen munkatársai is elfogadták ezeket az elveket, és vállalták a többletfeladatokat. Tudták, hogy ehhez a munkához naprakész tudás, folyamatos önképzés és nagy elhivatottság kell. Természetes volt, hogy a Rózsa utcai rendelőben őt tekintették a szakmai vezetőnek. A háttérkórház (Károlyi kórház) belgyógyász főorvosa, aki korábbi főnökét váltotta, ugyancsak elismerte tevékenységét, és támogatta felülvizsgáló főorvosi kinevezését. Megtisztelő feladatot kapott szakmai vezetőitől, amikor a kórház jubileumi évkönyvében megjelenő tanulmány megírására kérték fel. A cikk orvosi körökben nagy elismerést váltott ki, mert tudományos alaposággal írta le az úgynevezett „tüneti kezelés” fontosságát; amikor a betegség okát már nem lehet, vagy nem kell célzottan kezelni, de a beteg gyógyításának ez a tevékenység is rendkívül fontos része. Nagyon büszke volt arra, hogy a nővérek, és a rendelő többi dolgozója számára már az 1950-es években is közös karácsonyi ünnepséget szervezett. A Magyar Orvosi Kamara újjászervezésekor kollégái küldöttnek választották, és évekig járt az alakuló ülésekre, a köztisztületi kamara megalakulása után azonban már nem vett részt annak munkájában. 1990 után, a háziorvosi rendszer kezdetén, szaktudása elismeréseként külön vizsga letétele nélkül megkapta a háziorvosi kinevezést.

Még nyugdíjba vonulása előtt Budára költöztek feleségével, akivel élete utolsó éveiben visszavonultan élt. Gyermekeik közül a lánya, Ágnes az egészségügyi pályát választotta. Dér György türelemmel viselt betegség után, 2002. február 5-én hunyt el. □

Köszönöm Dér Ágnesnek és Dér Györgynek a cikk megírásához nyújtott segítségét.

„És mondd el fiaidnak!”

Gyerekkoromban szüleim nem nagyon engedelmeskedtek ennek a mózesi parancsnak. Védeni akartak minket a felfoghatatlan borzalmaktól. Nem tudták, hogy csak valamelyest megkönnyíteni tudhatják azt a holokauszttúlélők második-harmadik generációja számára is szörnyen nehéz feladatot, amit a deportálások és tömeggyilkosságok emlékének a feldolgozása jelent. Nekem szerencsém volt ebben. Az már önmagában is szerencse(?), hogy egyáltalán megszülethettem, és szerencse az is, hogy anyám csodával határos megmenekülésének néhány részletéről csak felnőtt fejjel értesültem. A fontosabb részletekről annál is később. Van valami kelet-európai zsidó bája annak, ha az ember hetvenéves kora után – akkor is csak véletlenül – tudja meg azt, hogy hogyan is jöhetett erre a gyönyörű világra!

Apánk úgy oldotta meg a szinte megoldhatatlant, hogy sosem beszélt róla. Legfeljebb néhány megmaradt munkaszolgálatos és hadifogoly barátjának, de a családban már anyáknak sem. Anyánk beszélt, de csak néha, és mindig az önsajnálattal nyelven. Amennyire vissza tudok emlékezni, kevés fontosat mondott. Ami fontosat tudtam, azt anyai nagymamámtól hallottam, aki csendben, méltósággal gyászolta egyetlen fiát, a legborzalmasabb részletekről nem beszélt, de azért ügyelt arra, hogy a „lényeget” valahogy mégis megtudjam. Az alatt idézett levél részletei közül például csak bujkálásuk történetéről beszélt részletesebben, a téglagyárról és a Kolumbusz utcai gyűjtőtáborról szinte semmit sem.

De következzen itt Donáth Gyuri, aki tudomásom szerint az egyik utolsó újpesti túlélő – és csak a névrokona az ismert Donáth Györgynek – levelének hosszabb részlete. 1944-ben Gyuri 16 éves volt, és röviddel a felszabadulás után örökre elhagyta az országot. A levélen – általam jelzett módon – valamelyest rövidítettem. Ezen kívül csak az elütéseket, a vesszőhibákat és néhány nyelvhelyességi

bakít javítottam. A körülményekről tudnunk kell még azt is, hogy a holokauszttal csaknem tizenhatezer újpesti zsidót öltek meg.

*

„Kedves János!

[...] Nagyon elgondolkodtatott az, amit Újpest varázsáról írtál. Ha talán nem is annyira, ahogyan Terád hatott és a mai napig is hat, hiszen Téged, legalább egyelőre, még nem kergettek végig az utcákon. De én ugyanúgy vagyok vele, mint Te, hogy nem tudom a régi szimpátiát és szép emlékeket elfelejteni a rosszak miatt.

Például azt az emléket sem, hogy amikor vasárnap délután az Árpád úton korzózunk, Édesanyám állandóan azon volt, hogy miért emeli Apám folyton a kalapját, hiszen ezzel reszkíroz egy megfázást. Vagy azt, hogy nagyapám minden délután elment alsózni a Közművelődési Körbe, persze villamoson, mely ott ment el a gyárunk előtt [Baross utca 6-8.], és amikor megállt a kanyarban, a Baross és a Károlyi utca között, akkor néha húsz percet is várt nagyapámra anélkül, hogy valaki is panaszkodott volna – hiszen a Józsi bácsiról volt szó. Ezt néha összehasonlítom azzal, amikor Ponce-ban [Puerto Rico] éltünk, és nekem San Juanba, a fővárosba kellett mennem a kora reggeli repülővel, és természetesen sokszor elaludtam. A feleségem meg telefonált a repülőtérré, mondván, hogy a férje késik, de jön – és a gép megvárta. A szociológiai érdekességhez talán hozzájárul még az is, hogy egy kis tóban valamelyest nagy halak voltunk. Ez Pesten neked talán ma is áll, de Londonban nekem semmi esetre sem. [...]

Arra kérnélek, hogy azzal abszolút ne törődj, hogy engem felizgat valami vagy sem. Bűntudatom, hogy én itt vagyok, és annyian, sokkal jobbak, mint én, kegyetlenül elpusztultak, mindörökre velem marad. Kötelességemnek tartom, hogy mindent megtegyek, hogy a világ ne felejtse el ezeket a borzalmakat, ami engem csak nagyon kis részben érintett. Elég

könnyen elérzékenyedem, ahogy, vettem észre, valamelyest Te is, de ez abszolút nem játszik szerepet. Megtiszteltetésnek veszem, ha kérsz tőlem valamilyen információt, és ha tudok válaszolni, nagyon szívesen megteszem. [...]

Rátérve a mi két családunk valóban csodálatos megmenekülésére, talán azzal kezdem, amit Benard Shaw írt »Szent Johanna« című kitűnő darabjában, mondván, hogy a csodák valóban csodálatosak a kívülállók számára, de aki belülről nézi, annak rendkívül egyszerűek.

Tehát az újpesti »zsidóházak« egy szűk területre lettek koncentrálva, ahova besorozták minden újpesti zsidót. E területre esett úgy a ti házatok, a Lengyel ház, mint a Donáth gépgyár. Mi persze beköltöztünk a gyárba, de Lengyelék otthon maradtak. Viszont beköltöztek hozzájuk jó barátaik, Sparber Samuné és lánya, Sparber Évi, akik addig a »Sparber palotában« [a háború után az újpesti Úttörőház – L. J.] laktak. Sparber Samu viszont munkaszolgálatos volt, de beosztva a Pamutipar nevű gyárba – melynek vezérigazgatója és nagy részben tulajdonosa volt, de mivel sem az SS-ek, sem a csendőrök nem tudták a gyárat vezetni – ott »bentlakó« lett. Samu próbálta mind az ötüket (két Sparber, három Lengyel) menteni, illetve szöktetni, de ez nem sikerült időben.

Amikor a csendőrök június végén megjelentek, Nagyapád [dr. Lengyel Sándor] valahogy értesítette Sparber Samut, hogy most már végképp kell valamit csinálni. Közben mindannyiunkat bevagoníroztak és átszállítottak a budakalászi téglagyárba, ahol összesen huszonötezer zsidó volt Pestkörnyékről. 6 elég kellemetlen nap után láttuk, hogy újabb vagonok érkeztek, de ugyanakkor hat csa-

lád nevét (kettő belőlük újpesti: Bernstein és Donáth) mondták be hangszórón, hogy menjünk az iroda elé minden csomagunkkal. Mi öten voltunk (Édesanyám, húgom, apai nagyanyám és nagynéném – mindkettő özvegy – és én). Nem tudtuk, hogy jóra vagy rosszra számíthatunk, de miután végre nevünk is volt, hát Bernsteinékkal együtt odamentünk. Összesen körülbelül hatvan személy várakozott már ott. Egész nap ültünk a nagy melegben, és vártunk. Végre késő délután jött egy teherautó egy SS sofőrrel és őrral, felszálltunk és nem tudtuk hova indulunk, de mentünk Pest felé, és a végén megérkeztünk a Kolumbusz utcai »Sonderlager«-be, ahol már körülbelül hétszáz zsidó volt, és ott várt bennünket Komoly Ottó és Kasztner Rezső. [Komoly Ottó (1892–1945) építészmérnök, a magyarországi holokauszt idején kiemelkedő szerepe volt a budapesti gettó ellátásának megszervezésében és több ezer üldözött személy, köztük igen sok szüleitől megfosztott zsidó gyermek életének megmentésében. Kasztner Rezső (1906–1957) újságíró és ügyvéd a németeknek fizetett váltásdíj fejében 1684 felnőt és mintegy 200 kiskisgyerek számára szervezett mentőakciót. A Budapestről induló vonatszerelvény utasait Svájcba szállították.] Azt mondták, hogy azért vagyunk ott, mert várjuk a vonatot a szabad föld felé.

A mai napig sem tudom, miért minket választottak ki. Miután Anyám és Bernsteiné sokat dolgoztak együtt a Cionista Szövetségnek, és ez egy cionista mentőakció volt, sokáig azt gondoltuk, hogy innen ered a két név kiválasztása. Viszont a táborban volt egy csomó nem cionista is, és tudtunkkal igen kevés volt a »fizető vendég«. A kiválasztás alapját a mai napig sem tudjuk biztosan. A következő délelőtt láttuk ugyanazt a teherautót megjönni, rajta a három Lengyel és a két Sparber. Nagy örömmel üdvözlöttük őket, de ők sem tudták, hogyan is kerültek oda. Napokkal később jött üzenet Sparber Samutól – úgy tudom Sándor bácsinak –, hogy talált egy összeköttetést a gyár katonai parancsnokán keresztül, aki megígérte, hogy ráteszik őket az első listára. Miután a lista Komolytól és Kasztnertől már elment, az SS ember küldött értük egy külön teherautót. Senki sem mondta, de mindenki suttogetta, hogy itt valami üzlet volt.

Komoly Ottó és Kasztner Rezső (Fotó: Holocaust Memorial Washington, D.C.)

Sajnos a Sparberek igen peches családnak bizonyultak: Pali, aki munkaszolgálatos volt és majdnem olyan magas és jóképű, mint Apád, Kanadában fiatalon meghalt, Évi (aki Anyádnál úgy emlékszem pár évvel idősebb volt) férjhez ment és szintén Kanadában élt. Előbb a férje és hamarosan ő is elhunytak, végül Sparber Samu is özvegyen hagyta feleségét, úgy hallottam elég rossz körülmények között. Elég az hozzá, hogy amikor én 1950 nyarán felhívtam Torontóban, nem akart velem sem találkozni, sem a dolgokra emlékezni – amit megérték.

Várom további kérdéseidet, és addig is ölel: Gyuri”

*

Nehéz ehhez bármit hozzátenni. Talán valamit arról, hogy mi történt a Kolombusz utcában töltött napok után. Erről nagymamától és Zsuzsi nénitől tudom azt a keveset, amit tudok. Zsuzsi anyám barátnője volt, és egy idő után velük bujkált, mert szüleit addigra már deportálták. A szülők valahogy túléltek, ő 1957 óta Párizsban él. Sok mindenre emlékszik. Azt mondja, hogy nagyapám azokban a napokban úgy bánt vele, mintha a saját lánya lett volna.

A lényeg az, hogy nagyapámon, aki kiterjedt kapcsolatrendszerrel bíró ügyvéd volt, főleg néhány egykori kliens – meg sok szerencse – segített. Rettenetes leírni, de itt is az a majdnem mindig érvényesülő szabály döntött, hogy azok, akik kevesebb pénzzel és gyengébb kapcsolatrendszerrel rendelkeztek, csak kisebb eséllyel úszták meg. Sokat számított a szerencse is: anyám, aki a szüleivel együtt bujkált, valahogy megúszta, bátyja, aki munkaszolgálatos volt, rengeteg szenvedés után elpusztult.

Zsuzsi néni ma úgy emlékszik, hogy két fiatal fegyveres még elkísérte őket egy magányos házig, amit nagyapám egyik ügyfele bocsátott a rendelkezésükre. A baj csak az volt, hogy se fűteni, sem világítani nem szabadott, mert a háznak üresnek kellett látszani. A többire már Zsuzsi néni sem emlékszik pontosan. További bujkálások különféle helyeken, menekülés a nyilasok és a front elől, majd a felszabadulás, ami nem is volt olyan egyszerű három szép, fiatal nővel. Kellett hozzá nagy-

apám gyerekkorában a pancsovai gyerekektől tanult szerb, és az első világháborús hadifogságban összeszedett orosz nyelvtudása, meg egy szovjet őrnagy, akiről hamar kiderült, hogy ő is... De ezek már mérsékeltén érdekes történetek. Mint ahogyan az is, hogy újpesti házunkat bombatalálat érte, de előtte és utána még szorgos kezek kirabolták, aztán meg lebontották, mert a helyére Sztálin szobrot és parkot terveztek.

Ne feledkezzünk el a Donáth Gyuri levelének elején található fontos részlet-ről sem. Arról a meglehetősen ambivalens viszonyról, ami őt mindmáig Újpesthez fűzi. Hogy nem hajlandó a legszebb emlékeit feláldozni a szörnyű emlékek miatt. És hogy a szörnyű és a szép emlékek egyaránt igazak, és ha nem is könnyen, de valahogy mégis megférnek egymás mellett. Értem én, mert valahogy én is így vagyok ezzel. Régi újpesti zsidó barátaim is többnyire hasonlóan gondolkodnak. Persze nekünk könnyű, mert mi már „azután” születünk. Meg csak lassan és többé-kevésbé szabad akaratunkból szakadtunk el a szülővárosunktól. De azért mégiscsak érdemes végiggondolnunk – és tudatosítanunk – ezt a mindmáig velünk élő ambivalenciát. És a túlélőknek az egész maradék életüket beárnyékoló, leküzdhetetlen lelkiismeret-furdalását, amiért ők életben maradtak.

A fentiekben írtam már Komoly Ottóról és a vezetésével folyt életmentő tevékenységről. Sokan – így Donáth Gyuri közvetlenül, én meg közvetetten – neki köszönhetjük az életünket. Annyi mindenképpen elmondható, hogy nagyon kevés és többnyire gyenge hazai életmentő akció volt, és azok között is sok volt az olyan, amikor üldözött zsidók mentettek más üldözött zsidókat. Meg amikor külföldi diplomata mentettek magyar zsidókat. Az sem felel meg a valóságnak, hogy a németek bevonulásáig Magyarországon nem üldözték a zsidókat. Gondoljunk csak a „zsidótörvényekre”, meg Kamenyec Podolszkijra! Fontos megemlíteni azt is, hogy a Szövetségesek – jelentős légi fölényük ellenére – nem bombázták az Auschwitz felé vezető vasútvonalat, pedig néhány híd vagy viadukt lebombázása lehetetlenné tette volna azt, hogy ilyen rövid idő alatt ilyen sok embert lehessen a megsemmisítő táborokba szállítani. □

HIRMANN LÁSZLÓ

Varga Ferenc

A Vécsey utca 120. szám alatti villa homlokzatán egy vörösmárvány emléktábla hirdeti, hogy itt lakott egykor Varga Ferenc, az állatorvosi sebészet első professzora, aki otthonában vendégül látta barátját, Liszt Ferenc zongoraművész-zeneszerzőt.

Varga Ferenc 1835-ben született Mezőkomáromban. Édesapja, Varga Mihály gazdálkodó parasztember volt, édesanyja – Ürghe Rozália – vezette a háztartást, nevelte a gyerekeket. A szegény sorból kikerülő család fia előtt megnyílt a tanulás lehetősége. Az édesapa barátja, Entz Géza orvos javaslatára az ifjút az irgalmasrendiek gondjaira bízta, hogy idővel az ápoló-gyógyító szerzetesek egyike legyen. Két év után azonban – még felszentelése előtt – elhagyta a közösséget, hogy a világi orvoslás szolgálatába álljon. A fővárosi orvosi egyetemre iratkozott be, ahol sebészetet tanult. Akkoriban még nem volt szervesen elkülönült állatorvosképzés, az egyetemen belül afféle tanfolyamon képezték a leendő állatorvosokat. Varga Ferenc is át-

hallgatott ezekre a kurzusokra, és itt találta meg élete igazi hivatását. Zlamál Vilmos állatgyógyász mellé került, és 1862-ben már tanársegéd volt a tanszékén. Ezidőtájt a néhai neves író, Nádaskay Lajos otthonában volt albérlő. Nádaskay a Honderű című lap egyik szerkesztője, Petőfi támogatója, olykor kritikus volt, aki 1860-ban elhunyt. Felesége, Tély Franciska öt gyermekkel maradt özvegyen. Megélhetésük érdekében kiadta lakásuk egyik szobáját a fiatal állatorvosnak, illetve a korban szokatlan módon szülésznői végzettséget is szerzett. Varga Ferenc beleszeretett az özvegybe és feleségül vette. Házasságukból született Varga Vilma, a neves zongoraművész, Liszt Ferenc egyik utolsó tanítványa. Visszaemlékezéseiben így ír szülei házasságáról: „Volt egyszer [...] Budapesten [...] egy igen szép és nagyon szegény özvegyasszony Nádaskay Lajosné – leánykori nevén Tély Franciska – hat gyerekkel a lehető legkeservebb helyzetben. Volt egy tizenkét évvel fiatalabb, mondhatom szintén igen szép fiatal orvos: Varga Ferenc. A mindenható vezérletével ettől a két testileg és lelkileg rendkívüli embertől születtem én 1865-ben. Anyám családja nem csak zeneszerető, de igen muzikális volt. [...] Szüleim példás életet éltek”.

Családi életének rendeződése mellett tovább alakult Varga Ferenc szakmai karrierje. Egyik kollégájával közösen megírta első szakkönyvét, amely Patkolástan címmel, „86 a szöveg közé nyomott fametszvénynyel” jelent meg Pesten, 1866-ban.

A kiegyezés évében Magyarországon marhavészjárvány tört ki. A fiatal orvost a vöröstoronyi vesztegintézetbe vezényelték, amelynek egy időre helyettes vezetője lett. Ezt követően az egyetem külföldi tanulmányútra küldte az állatorvost, hogy megismerje a legkorszerűbb gyógyítási technikákat. Bécs, Berlin, Zürich, Prága voltak a szakmai utazás főbb állomásai. Hazatérését követően az egyetem tanárává nevezték ki (1870). Újabb publikáció is született tollából: Hasznos házi em-

Dr. Varga Ferenc állatorvos

lős állatok természetrajza, fajta és életrendtana. (Pest, 1872.)

Varga Ferenc népes családjának, növekedő fogadott gyermekeinek és lányának új otthont keresett. 1874-ben megvásárolta az akkor még Rákospalotához tartozó villasori épületet, ahol azt követően majd negyed századig élt. Állatorvosi hivatására utalhatnak azok a kutyaszobrok, amelyek a feljárati lépcsők mellett állnak őrt. Az épület szalonjában gyakorta voltak társadalmi események, összejövetelek, zenés estek. E sorok írója óvodásként három évig járt az ódon épületbe és jól emlékszik az egykori pompa maradványaira, a szalon kristálycsillárjára és márványkandallójára. Ebben a térben került sor egykoron a zenés estélyekre. A házigazda családjának több tagja is muzsikált. Fogadott fia, Nádaskay Béla zongorázott, gordonkázott, szépen énekelt, és Vilma lánya is gyakran ült a zongoránál.

Az egyik találkozóról még a sajtó is hírt adott: „Liszt Ferenc vasárnap Rákospalotára rándult ki dr. Varga Ferenc tanárhoz, kinek leánya Varga Vilma kisasszony a maestro kedveltebb tanítványai közé tartozik. [...] Ebéd és siesta után a jelenvoltak nagy meglepetésére a maestro zongorához ült s egy egész negyedórát játszott. Oly kitüntetés, ami bizonyára kevés családdal esett meg. Liszt és kísérete a bécsi postavonattal tért vissza Budapestre, feledhetetlen emléket hagyva maga után a Varga családnál”. (Budapesti Hírlap 1885. március 10.)

Varga Ferenc oktatói és kutatói tevékenysége mellett szervezői feladatokat is kapott. Ő felügyelte azt az építkezést, amely során végre létesült egy, az állatorvosokat képző önálló klinikai épület. 1881-től már az új helyszínen működött a campus, ahol az oktatás a legmodernebb műszerekkel, gyakorlatias jelleggel folyt. Varga doktor az állatkínzással nem járó sebészeti műtéteket tanította a hallgatóinak. Ezeket a fogásokat korábban a gödöllői kincstári birtok állattelepén sajátította el.

Korábbi tanítványával, fogadott fiával, dr. Nádaskay Bélával együtt megalapították hazánk első állatorvosi szaklapját, a Veterinarius-t (1878). A folyóiratot – amelynek latin címe állatorvost jelent – a mai újpesti Vécsey utcai villájukban szerkesztették, ahol komoly szakmai könyvtárat is kialakítottak. Az első

szám előszavát Varga Ferenc írta: „Azért is lelki öröm szállott meg midőn a Veterinarius létrehozására csekélységem is felszólítatott; mert tán éppen e szerény reményekkel – de dús jó akarattal megindított lapocska van hivatva a kartársakat egymáshoz közelebb hozni; s azoknak érintkezési pontul szolgálni; annál is inkább mivel e lap az állatorvosi és állattenyésztési tudomány összes ágainak magyar nyelven való művelése mellett még az állatorvosi ügyeket is felkarolja [...] nyújtunk alkalmat kartársainknak a szellemi érintkezésre s adjuk meg szép nyelvünknek e tekintetben is tartozásunkat, mert csak így leszünk hívek a haladó időhöz”.

1888-ban elődje nyugállományba vonult. Varga doktor, a tanszékét átadva az állatorvosi egyetem élére állt. Buzgalmának köszönhető, hogy még azévben megjelent Magyarország első állategészségügyi törvénye. Az intézmény, amelyet vezetett, 1890-től már akadémiai rangot viselt.

A millenniumi ünnepségeket követő évben, 1897-ben a nyugdíjazását kérte. Könyvtárát a Magyar királyi Állatorvosi Akadémiának ajándékozta. Még részt vett Nádaskay Béla negyedszázados állatorvosi jubileumi ünnepségén, de azt követően rövidesen visszavonult. Tárnokra költözött, az ottani Friedl-tanyát vásárolta meg. Praxisát nem szakította meg; a tárnokiak ma is úgy emlékeznek, hogy kicsiny rendelőjében gyógyította a háziállatokat, sőt, ha a szükség úgy hozta, a helybéli embereket is.

A dualista állam nem feledkezett meg érdemei elismeréséről. Előbb az osztrák császári III. osztályú Vaskorona rendet vehette át, majd magyar királyi gazdasági főtanácsosi címet kapott.

Dr. Varga Béla 1908 júliusában hunyt el. Feleségével és zongoraművész lányával nyugszik közös sírban, a tárnoki temetőben.

Nevét 2007 óta emléktábla őrzi Újpesten, az egykori kúriája falán, ezzel a szöveggel: „E házban élt 1878-tól 1897-ig Varga Ferenc (1835 – 1908) az állatorvosi sebészet első professzora és vendégül látta barátját Liszt Ferencet (1811 – 1886), aki 1885 március 9.-én itt házi koncertet is adott. Újpest Önkormányzata, Magyar Állatorvosi Kar, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem”.

A Steindl Imre által tervezett egykori állatorvosi egyetem főépülete archív képen

Az állatorvosi egyetem alapítása egészen II. József uralkodásáig nyúlik vissza. Tolnay Sándor irányításával 1787-ben nyílt meg a Pesti Egyetemen belül az állatorvosi tanszék. A képzés kezdetben mindössze egy év volt, és jobbára gyógykovácsi ismereteket nyújtott a hallgatónak. Első önálló telephelye a Józsefvárosban, a beszédes nevű Baromorvos (ma: Röck Sziárd) utcában volt. 1851-ben már önálló intézményként működött, Pesti Császári és Királyi Állatgyógyászat néven, de még mindig az orvosi egyetemmel társbérletben.

1881-re készült el Steindl Imre tervei alapján a ma is használatos „D” jelű egyetemi épület a Rottenbiller és a Bethlen utcák által határolt erzsébetvárosi telken. Az Országház tervezőjének nem jelenthetett komoly nehézséget a neoreneszánsz egyetemi épület megrajzolása. Az ősfás parkot díszes, oszlopos vaskerítés szegélyezi. A főhomlokzat téglaburkolatú, Zsolnay majolikával díszített. Az ablakok keretein a kék kereszt az állatorvosok hivatásának jelképe. A központi épületben a nagyterem és a rektor lakosztálya kapott he-

lyet. Külön blokkokat képeztek az anatómia, a kórbonctan, az élettan, a kémia és a belgyógyászat helyiségei. A parkban számos állatszobor áll, köztük az őshonos magyar kutya-fajokat ábrázoló alkotások. A leghíresebb Csatlós, az egykoron többszörös díjnyertes szürkemarha életnagyságú szobra. Ez utóbbi az állatorvosi egyetem jelképe. Varga Ferenc doktor egyik lekomplexebb feladata lehetett, hogy az építési irodával konzultálva, szakmai szempontból felügyelje az egyetemi épület kivitelezési munkálatait.

A campus falai között jelentős tudományos munka folyt. A XIX. század végén a magyar állatorvosok számolták fel az egész Európára gazdasági nehézségeket hozó marhavészt. Marek József és Hutyra Ferenc, az egyetem tanárai, szakmai tapasztalataikat tankönyvekben foglalták össze, amelyek szakfordításai az egész világon elterjedtek.

Az intézmény 1934-ben elvesztette önállóságát, a József Nádor Műszaki és Közgazdaságtudományi Egyetem egyik kara lett. 1952-ben visszakapta a státuszát, és 1962-től viseli az Állatorvostudományi Egyetem nevet. □

SZÖLLŐSY MARIANNE

Az „UTE szíve”

Ipacsné Magyararkúti Éva idén ünnepelte 75. születésnapját. Immár ötvenhat éve hűséges munkatársa a lila-fehér egyesületnek; 2004 óta hivatásszerűen foglalkozik a nagymúltú klub történetének feldolgozásával és megismertetésével. Hosszú évek óta gyűjti, rendszerezi és archiválja a múlt emlékeit. Tartja és ápolja a kapcsolatot a már visszavonult sportolókkal és családtagjaikkal. Segíti a kortárs kutatókat, akik az Újpesti Torna Egylet történetét tanulmányozzák. Bemutatókat és kiállításokat szervez, de közben nem hanyagolja el kedvelt sportját a kajakozást sem.

– *Kedves Éva, a családnak tudomásom szerint nincsenek újpesti gyökerei, de a sors szerencsésen ide vezetett.*

– Tősgyökeres viiharsarkinak mondhatom magam, mert édesanyám, Bogár Ilona, Aradon, míg édesapám, Magyararkúti Károly édesapja a Temes megyei Vingán született. A férjem battonyai. Anyukám gyerek volt, amikor szüleivel előbb Pestre, majd később a Svábhegyre költöztek. Szüleimet a sport hozta össze. Apám orvosi műszerésznek tanult, azt írta egy visszaemlékezésben, hogy többet járta a várost állás után, mint amennyi időt a tanulással töltött. 1935-től rádióműszerészként helyezkedett el az Orion gyárban. Édesanyám női szabó volt; egy jól menő belvárosi divatszalonban – Kolben Margitnál – dolgozott.

– *Korábban említetted, hogy mindig sportos család voltatok.*

– Édesapám vízicserkészként a magyar kajaksport egyik alapító tagja, Osváth György irányításával a saját maga által készített „nudi”-kajakban evezett. Az 1933-as cserkész dzsemborin a csepeli Francia-öbölben eszki-móforgással tarkított bemutatón népszerűsítette a kajak sportágat. Télen az UTE síszakosztályában a sífutást, lesiklást és ságrást is magas szinten űzte. (A Béres Péter szerkesztésében készülő „UTE Lexikon”-ból nagy örömmre konkrét versenyeredményeinek egy

részét is megismerhettem.) 1936-ban a Karakán Kajak Klub tagjaként olimpiai válogatót nyert páros kajakban, de a kiutazáshoz szükséges pénzt nem tudta előteremteni, ezért mások utaztak a Berlini Olimpiára. Édesanyám szintén sielt és kajakozott.

– *A szülők példája a gyerekkorodat is meghatározta.*

– 1947-ben születtem, sportszerető szüleimnek hála már kiskoromtól sokat kirándultunk a Budai-hegyekre. A Dunától öt percre, a Császár uszoda közelében laktunk, így már 5-6 éves koromban megtanultam úszni. A Kolosy térnél a homokos-köves, zeg-zugos Duna-parton boldogan építettem a homokvárakat, itt lestem el a lapos kövekkel való „kacsázás” tudományát is. Telente a Kavics utcai grundon, és a Zöldmáli út közelében lévő „Kis- és Nagy-Halálon” sokat sieltünk, szánkóztunk.

– *Ilyen fiatalon kerültél közelebbi kapcsolatba a versenysporttal is?*

– 1957-től a III. kerületi TTVE-ben versenyszerűen úsztam, először Franzosó Richárdné, a közkedvelt Vali néni, majd Peterdi Pál a népszerű humorista mélyítette tovább sportszeretetemet. Olyan társakkal, mint Korényi Olga sokszoros válogatott úszó, majd mesteredző, valamint Horváth László, Vöri olimpiai ezüstérmes öttusázó, az UTE Triatlon szakosztályának megalapítója. Nagyon szorgalmas voltam, sokat futottunk, fociztunk, vízilabdáztunk, de az úszásban nem értem el

Ipacsné Magyararkúti Éva (elől) egy kajakban egy régi sporttárral, Fort Krisztinával (2007)

sikereket. Peterdi azt javasolta, hogy próbáljak ki más sportágat is, szerinte a gyorskorcsolyában sokkal eredményesebb lehetnék. Én inkább a kajakozást választottam.

A lakásunkhoz legközelebb lévő szakosztályt kerestem, így lettem 1962 szeptemberében az Újpesti Dózsa Sport Club tagja. A jó úszó és futó alapoknak, valamint első kajak edzőmnek, az Európa-bajnoki ezüstérmes Nagy Lászlónak köszönhetően 1963 nyarán már serdülő bajnok és korosztályos válogatott lettem. Jutalomból részt vehettem egy egyhetes, önköltséges szakosztályi kiránduláson Dalmáciában. Hazautazásunk előtt megnéztük a jajcei kajak-kenu világ bajnokságot, ez nekem 16 évesen örök életre szóló élményt jelent. 1970-ig – első gyermekem születéséig kajakoztam versenyszerűen. Több felnőtt bajnokságot nyertem párosban és négyesben, és a válogatott keretbe is bekerültem. Legjobb eredményemet 1965-ben a snagovi európa-bajnokságon értem el, ahol az ifjúsági kritérium versenyen kajak egyesben bronzérmes lettem. 1966-ban Fábiánné Rozsnyói Katalinnal, „Kati nénivel” párosban 3000 méteren országos bajnokságot nyertem.

– *Az aktív sportolóként ismerkedtél meg a sportszervezői munkával?*

– Sokkal korábban, pályafutásom már a II. kerületi Lajos utcai Általános Iskolában kezdődött, ahol Érchegyi Rózsi néni volt a testnevelő tanárom. 13 éves voltam, amikor a tanárnő – betegsége miatt – pár hétre rám bízta a sportszakkör vezetését.

Meghatározó élmény volt, akkor határoztam el, hogy testnevelő tanár leszek. Középiskolai tanulmányaim idején a Toldy Gimnáziumban Sikó tanár úr, az Ady Endre 12 évfolyamos Iskolában Trebitsch Joli néni személyisége is megerősítette elhatározásomat. Érettségi után a Testnevelési Főiskolára jelentkeztem, de nem vettek fel, ezért 1966-tól az Újpesti Dózsa SC-nél kezdtem dolgozni. Kezdetben sportolóként, később sportszervezőként; rövidesen kiderült, hogy ez a nekem való munka! 1981-ben a Testnevelési Főiskola levelező tagozatán szereztem sportszervezői diplomát.

– *Lassan tizenöt éve rendszeresen dolgozunk együtt, így biztosan állítom, ha valamit tudni lehet az UTE történetéről, azt te tudod.*

Az UTE „helytörténésze” vagy, a gyűjtés mellett rendszerez is.

– Kezdetben örömmel elfogadtuk a meglévő anyagokat, nem vágtunk bele önálló kutatásba; az elkészült klubtörténeti kiadványokat gyűjtöttük és tanulmányoztuk. Az első igazi nagy ünnepség az egyesület centenáriuma volt, ezért a Megyeri úton rendezett nagyszabású rendezvényre már egy évvel előbb elkezdtünk készülni. Fénykép és más dokumentum elsősorban a dózsás időszakról állt rendelkezésünkre, a korábbi UTE időszakról csak a régi történeti kiadványokból tudtunk másolni néhányat. A rácsodálkozás ideje volt ez, kezdett kinyílni a szemünk, felismertük, hogy az egyesület életéből milyen jelentős számú dokumentum és információ feltáratlan még. A kutatómunka szerencsére még ma is tart. Például a legutóbbi Neogrády László Helytörténeti Gyűjteménnyel közös kiállításunk készítésénél 2021-ben fedeztük fel, hogy az UTE első világbajnoka Kóczián József asztaliteniszező volt.

– *A régi sportolókkal biztosan tartjátok a kapcsolatot.*

– Tudtunk róluk, volt kapcsolat, de az 1960-as, ’70-es években csak bizonyos távolságtartással volt erre mód. Legtöbb esetben a családtól kértünk és kaptunk adatot, tárgyakat és fotókat. Ezek a gesztusok alakítottak ki szorosabb, rendszeres kapcsolatot az egyesület és a régi tagok, vagy a tagok családtagjai között. Még dr. Pesta László Újpest tisztiorvosa, az Újpesti Dózsa elnökségi tagja és a baráti kör elnöke emlékeit is az özvegyétől kaptuk meg a Magyar Olimpiai és Sportmúzeummal közösen rendezett 125 éves kiállításra. Cziráki Ferenc kézilabdázó, az olimpiai és világbajnoki pontszerző helyet szerzett válogatott tagja volt, tőle is a család adott relikviákat. Személyes szál fűz Kéméndy Ernő atlétához, aki távoli rokonom. Amikor egy alkalommal találkoztam vele, még nem tudtam, hogy ő volt az UTE első hivatalos bajnoka.

– *Napjainkban sok új kiadvány, publikáció jelzi az aktív kutatómunkát. Kik végzik ezt a fontos és egyben rendkívül hasznos tevékenységet?*

– Létre jött egy külsős civilekből álló baráti csoport. Nagyon alapos, részletekbe menő információkat szereznek és publikálnak. Meg kell említenem – a teljesség igénye nél-

kül – Heteyi Lászlót, aki szinte évről évre új kötettel lep meg minket. (A helytörténeti gyűjtemény könyvtára számára is mindig juttatunk példányt belőle, természetesen.) Az Újpesti Helytörténeti Értesítőből bizonyára többen ismerik Lőrincz Róbert, vagy Laszip Gábor nevét. Csapó Zoltán és Béres Péter szintén lelkes kutatóink.

– *A szakosztályok külön is őrzik saját emlékeit, legendáikat?*

– Változó, hogy melyik hogyan ápolja a hagyományokat. Kiváló példa a vívószakosztály. László Dezső nagy megbecsülést érdemel gyakran anyagi áldozattal is járó kutatómunkájáért. A vívóterem folyosóján és a saját irodája falán is rengeteg archív fotót helyezett el Kabos Endrétől, Elek Ilonáig. Tőle tudjuk, hogy Kabos Endre olimpiai bajnok vívó, egy sakkparti után az Eötvös utcai vívóteremből indult haza, majd lelte halálát, amikor a Margit hidat a németek felrobbantották.

– *Az emlékek feldolgozásán kívül mit tartasz még hangsúlyosnak a munkádban?*

– Tudni kell, hogy napjainkban sok fiatal kolléga dolgozik az UTE-ban. Feladatomnak érzem, hogy alaposabban, részletesebben ismertessem meg őket is a korábbi jelentős sportolók életével, eredményeivel. Az egyesületi munka megfelelő ellátásához elengedhetetlennek tartom, hogy tudják, milyen patinás hagyományokkal rendelkező sportklubnál dolgoznak, kellően megbecsülhessék, és ők is népszerűsítsék értékeinket.

– *Igen sokat dolgozol ma is, de ne feledkezzünk meg a családról sem.*

– Férjem, Ipacs László testnevelő tanár, szakedző, Európa-bajnoki bronzérmes dzsúdóversenyző, két olimpián is részt vett. Gyermkeinket is sportszeretetre neveltük, kezdetben ovis tornára, később úszásra majd birkózásra vittük őket. Egy lakázcserével közel kerültünk az Újpesti Dózsa Tímár utcai Vízi-telepéhez, s ez a tény a fiúk sorsát is „megpecsételte”. Mindketten kenuzni kezdtek. 1998-ban Endre fiam a Szegedi Világbajnokságon Zala Györggyel párosban bronzérmes lett. Később, László fiammal együtt mindketten testnevelő tanári diplomát szereztek.

A sportszervezés családi vonás, én valószínűleg az apámtól örökölttem, ő több egyesület, szakszervezet tagjaként elkötelezetten

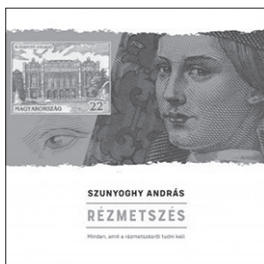
végezte ezt a munkát. A gyerekeim is szívesen vállalnak hasonló feladatokat. Endre éveken keresztül sportszervezőként tevékenykedett a Merkap Sportegyesületben, nevéhez fűződik a Nagy Sportágválasztó rendezvények megálmodása és magyarországi meghonosítása. Tíz éve Angliában él, sportmasször és SUP-oktató. László projektmenedzser és a kajakenu szövetséggel kapcsolatban álló vállalkozásban dolgozik, uniós pályázatok írásával foglalkozik. A direkt testmozgást sem hanyagolja, testnevelő tanárok számára vízitúra-vezető-oktatást tart. Nővérem, Katalin gyermekágyi lázban elhunyt, a kisfiát férjemmel fogadtuk örökbe. Bencét fél éves korától mi neveltük. Legkisebb gyermekünk is megkapta a sportos alapokat, de ő egészen más irányt választott, a papi hivatást.

– *Mit mondanál zárszóként?*

– Közel 60 éve vagyok a lila-fehér klub tagja. 2004-től nyugdíjasként segítem a klub munkáját. A nagymúltú egyesület hagyományainak megőrzése a fő tevékenységem. Örülök, hogy több sikeres kiállítást szerveztünk a Magyar Olimpiai és Sportmúzeummal, valamint a Neogrády László Helytörténeti Gyűjtemény munkatársaival az UTE-ről. Igazi csapatmunka volt! 137 éves klubunk történetének megismertetését és népszerűsítését a jövőben is hivatásomnak tekintem. □

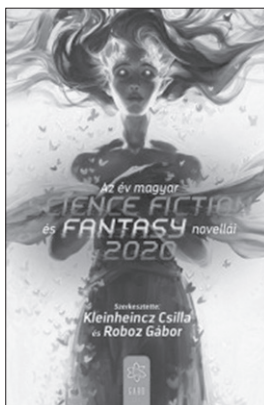

Ipacsné Magyarkúti Éva, Keleti Ágnes a Nemzet Sportolója címmel kitüntetett ötszörös olimpiai bajnok magyar tornász és Fericán Kálmán (társszerző) az Újpesti olimpiakonok című kötet bemutatóján (2014)

Szunyoghy András Újpestért díjas grafikusművész oktatókönyvein (Művészeti anatómia, Rajz ABC, Nagy rajziskola) képzőművész generációk nőttek fel. A Kreatív Képzőművészet sorozatban megjelenő új kötete a rézmetszés elsajátításához nyújt alapos, mégis könnyen elsajátítható ismereteket. Az olvasó segítséget kap egy kezdő szerszámkészlet összeállításához, a különböző tónusok kidolgozásához, a karcoláshoz, a maratáshoz, a vonalak megtervezéséhez és a véséshez. A gazdagon illusztrált kötetben a rézmetszés minden fontos mozzanatához található képes szemléltetőanyag az egyszerű példaktól az összetettebb technikák felé haladva, a galériából pedig az érdeklődő inspirációt meríthet első portréi elkészítéséhez.

Az igényes kivitelű kötetet az MMA Kiadó Nonprofit Kft. jelentette meg.

Az „újpesti panel” immár az irodalomtörténet része lett. Krausz Emma A valódi tulajdonos című novellájának középpontjában ugyanis egy újpesti, furcsa kísértetház áll, benne érdekes, vigaszra és megbocsátásra váró lakókkal. A két világ közötti blokkház helyszín és katalizátor is egyben. Az épület éjszakai álmukban hívja meg azokat, akik elveszítettek valakit, akivel még dolguk lett volna. Senki sem tudja azonban, hogy fog-e találkozni a szerettével, és ha igen, mikor. Az is rejtély, hogy milyen és mekkora hatalmuk van a panelt a másvilágról használó lényeknek. A válaszokat a hajnal hozza meg. A tanulással, írással és pszichológiával foglalkozó szerző elbeszélése Az év magyar sci-fi és fantasy novellái 2020-as kötetében jelent meg, megvásárolható a Gabo Kiadónál.

Állami kitüntetés

Március 15. alkalmából, több mint három évtizede végzett, példaadó munkája elismeréseként a Magyar Érdemrend lovagkeresztje polgári tagozat kitüntetését vehette át Nagy István volt országgyűlési képviselő, Budapest Főváros IV. kerület Újpest Önkormányzatának képviselője, korábbi alpolgármestere. A kitüntetést dr. Pintér Sándor belügyminiszter adta át.

A főváros elismerése

Június 7-én, hiteles oktatói és vezetői munkájáért, az iskolai helytörténet-oktatás megvalósításában betöltött szerepéért, sokrétű társadalmi tevékenysége elismeréseként Bár-czy István-díjban részesült Hirman László, az Újpesti Károlyi István Általános Iskola és Gimnázium igazgatója, lapunk szerkesztőbizottságának elnöke. A kitüntetést Karácsony Gergely főpolgármester nyújtotta át a Főpolgármesteri Hivatalban.

Díjátadás a Városnapokon

Augusztus 26-án, az Újpesti Városnapok alkalmából Újpest Önkormányzatának Képviselő-testülete Újpest Díszpolgára címet adományozott Kapás Boglárka Újpestért díjas olimpiaként úszónak és Szűcs István zeneszerzőnek. Újpestért Díjban részesült dr. Csiki Árpád felnőtt háziorvos, Salgó István világitástechnikai szakértő és Szlezák Zoltán az Újpest FC U19-es vezetőedzője. A kitüntetések a városháza dísztermében Déri Tibor polgármester adta át.

Száz éves a stadion

Szeptember 17-én 10 órakor az UTE emléktábla-avatással ünnepli a Megyeri úti stadion megnyitásának centenáriumát. A tábla az utókor főhajtása Hajós Alfréd építész, Mauthner Zoltán mecénás és Szűcs János klubelnök elévülhetetlen érdemei előtt.

Gyász hír

Július 9-én, 67 éves korában elhunyt Törőcsik András labdarúgó, az Újpesti Dózsa csatára, aki csapatával háromszoros magyar bajnok és kupagyőztes lett. „Törő” 45 válogatott mérkőzésen 12 gólt szerzett. Végző búcsúztatását augusztus 8-án tartották a Megyeri temetőben.